

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมา และความสำคัญของปัญหา

เป็นที่ยอมรับโดยสากลว่าครอบครัวเป็นสถาบันแรก และเป็นสถาบันหลักของสังคม ซึ่งก่อกำเนิดมาจากการที่หญิงและชายคู่หนึ่งทำการสมรสกัน ครองชีวิตร่วมกันฉันท์สามีภรรยาอันเป็นวิธีการที่จะนำไปสู่ การสืบเผ่าพันธุ์ การถ่ายทอดวัฒนธรรมทางสังคมที่สำคัญและเป็นการตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์วิธีหนึ่ง (วรรณภา ลำเจียกเทศ, 2530) และเมื่อหญิงและชายตัดสินใจเข้าสู่ชีวิตสมรสทั้งคู่ย่อมคาดหวัง และปรารถนาให้ชีวิตสมรสประสบแต่ความสุขและความเข้าใจกัน ไม่มีคู่สมรสคู่ใดที่ต้องการให้ชีวิตสมรสประสบกับความล้มเหลวจนกระทั่งลงเอยด้วยการหย่าร้างอย่างแน่นอนและสัมพันธภาพของคู่สมรสจะดำเนินไปด้วยดี ถ้าสามีและภรรยามีความรักความเข้าใจซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันตลอดจนรับผิดชอบ และร่วมกันแก้ไขปัญหาต่างๆภายในครอบครัว ซึ่งสัมพันธภาพที่ดีภายในครอบครัวย่อมส่งผลให้บรรยากาศภายในครอบครัวมีความสุข มีความมั่นคงและส่งผลให้สมาชิกในครอบครัวโดยเฉพาะบุตรธิดามีการเจริญเติบโตทั้งร่างกายและจิตใจอย่างสมบูรณ์

นอกจากนี้ความสุขในชีวิตสมรสยังส่งผลให้คู่สมรสเป็นผู้ที่มีสุขภาพจิตดีด้วย คู่สมรสที่มีความสุขในชีวิตสมรส ยังเป็นตัวบ่งชี้ตัวหนึ่งของการมีคุณภาพชีวิตสมรสที่ดี และ บ่งบอกถึงการมีความมั่นคงในชีวิตสมรสสูงอีกด้วย (Fowers, 1991) จากการที่เราได้ดูละคร หรือภาพยนตร์หลายๆ เรื่องจะอวสานเมื่อพระเอกนางเอกได้แต่งงานกันอย่างมีความสุขแต่ในชีวิตจริงการแต่งงานถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของชีวิตคู่ไม่ใช่ตอนจบ เพราะชีวิตคู่จะต้องฝ่าฟันอุปสรรคมากมายในอนาคตข้างหน้า บุคคลทุกคนย่อมมีข้อบกพร่องของตนเองด้วยกันทั้งนั้นเมื่อมาอยู่เป็นคู่สามีภรรยา ถ้าทั้ง 2 ฝ่ายยอมรับข้อบกพร่องของกันและกันได้ ชีวิตสมรสก็จะมีแต่ความสุข แต่ถ้าฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดยอมรับข้อบกพร่องของอีกฝ่ายหนึ่งไม่ได้ก็อาจจะทำให้เกิดปัญหาการหย่าร้างได้ จากสถิติอัตราการทำลายร้างในประเทศไทยล่าสุดปี 2536-2539 เพิ่มจากจำนวน 46,903 คู่เป็น 56,718 คู่ โดยคิดเป็นอัตราเพิ่มขึ้น

ถึง 21% โดยในปี 2539 ของเขตกรุงเทพมหานครมีคู่ที่หย่าร้างกันถึง 10,039 คู่ จากคู่ที่สมรส 38,046 คู่(สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2540)

ปัจจุบันปัญหาครอบครัวที่พบมากในสังคม ได้แก่ สามีมีภรรยาน้อย ภรรยามีคู่ ซึ่งส่งผลกระทบต่อบุตรอย่างมาก ทำให้บุตรขาดความรักความเอาใจใส่ กลายเป็นเด็กมีปัญหาเป็นภาระแก่สังคม เช่น ยูวาชญากร เป็นต้น อีกปัญหาที่พบได้แก่ การทำร้ายร่างกายคู่สมรสซึ่งส่วนใหญ่ สามีจะเป็นฝ่ายกระทำ เช่น การตบตีภรรยา ระดับความรุนแรงขึ้นอยู่กับความเสมอภาคของบทบาททางเพศ (Sex role egalitarianism) ถ้าสามีมีอำนาจเด็ดขาดคนเดียวภายในบ้านก็จะมีแนวโน้มที่จะทำร้ายร่างกายภรรยามากกว่าสามีภรรยาที่มีความเสมอภาคกัน (Crossman, Slith & Bender, 1990)

ความรักเป็นพื้นฐานสำคัญของชีวิตคู่ แต่จะยั่งยืนหรือไม่ขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่นๆอีก เช่น ฐานะเศรษฐกิจ, อุปนิสัย ภูมิหลังของสามีภรรยา (Juni & Grim, 1994) ในการใช้ชีวิตคู่บุคคลทุกคนปรารถนาให้ชีวิตคู่ของตนประสบแต่ความสุขความพึงพอใจ คู่สมรสบางคู่มีชีวิตแต่งงานที่ดูมั่นคง แต่จริงๆ แล้วอาจจะไม่มีความสุขความพึงพอใจ ในขณะที่บางคู่รู้สึกพึงพอใจในชีวิตสมรสของตนแม้คนภายนอกจะมองว่าชีวิตสมรสของเขาค่อนข้างจะยุ่งยาก การที่คนสองคนมาอยู่ร่วมกัน ไม่มีใครสามารถจะทำนายได้อย่างแม่นยำว่าเขาจะมีความสุขความพึงพอใจหรือไม่ เพราะมีปัจจัยหลายประการที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในชีวิตสมรสและปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลมากต่อความพึงพอใจในชีวิตสมรสคือบทบาททางเพศ (Sex Role) ของคู่สมรส(Kasso, 1988)

Bem (1981) กล่าวว่า บทบาททางเพศเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ต่อเนื่องมาตั้งแต่วัยเด็กจะรวบรวมลักษณะคุณสมบัติและพฤติกรรมต่างๆ จากการสังเกตบุคคลที่อยู่รอบข้างโดยเฉพาะพ่อแม่ แล้วนำมาปฏิบัติให้เหมาะสมกับเพศของตนตามที่สังคมกำหนด เกิดเป็นเอกลักษณ์บทบาททางเพศ (Sex Role Identity) ลักษณะความเป็นชายและลักษณะความเป็นหญิงต่างเป็นอิสระซึ่งกันและกัน กล่าวคือ บุคคลใดเมื่อมีลักษณะหนึ่งสูงก็ไม่จำเป็นต้องมีอีกลักษณะหนึ่งต่ำ และบางคนมิได้มีเพียงลักษณะความเป็นหญิง หรือ ความเป็นชายเพียงลักษณะเดียวเท่านั้น แต่อาจมีทั้งสองลักษณะอยู่ในคนๆ เดียวกัน เช่น บางคนมีทั้งลักษณะความเป็นหญิง และความเป็นชายสูงทั้งคู่หรือต่ำทั้งคู่ก็ได้ ดังนั้น Bem จึงแบ่งบุคคลตามลักษณะบทบาททางเพศออกเป็น 4 กลุ่มคือ กลุ่มที่มีลักษณะความเป็นชายสูง(Masculine) กลุ่มที่มีลักษณะความเป็นหญิงสูง(Feminine) กลุ่มที่มีทั้งลักษณะความเป็นหญิงและลักษณะความเป็นชายสูงทั้งคู่(Androgyny) กลุ่มที่มีลักษณะความเป็นหญิงและลักษณะความเป็นชายต่ำทั้งคู่ (Undifferentiated)

ในสังคมหนึ่งๆผู้ชายและผู้หญิง จะได้รับการคาดหวังให้มีลักษณะและบทบาทที่แตกต่างกันไปตามการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย ในสมัยก่อนสังคมกำหนดบทบาทความเป็นชายไว้ว่าจะต้องเป็นผู้นำ กล่าวหาญ ในขณะที่ผู้หญิงเป็นผู้ตามดังคำพังเพยที่ว่า “ชายเป็นช้างเท้าหน้า หญิงเป็นช้างเท้าหลัง” ซึ่งอำนาจภายในครอบครัวจะตกเป็นของสามีแต่เพียงฝ่ายเดียว แต่จากสภาพสังคมและเศรษฐกิจในปัจจุบันนี้ สังคมเปิดโอกาสให้ผู้หญิงมีการศึกษาสูงทัดเทียมผู้ชาย ทำให้ผู้หญิงรู้สึกตัวเองมีคุณค่า การทำงานของหญิงบางครั้งอาจไม่ใช่เหตุผลทางเศรษฐกิจ แต่อาจเป็นเพราะศักดิ์ศรีและความมีเกียรติที่ได้รับจากการทำงานนั่นเอง ส่วนเหตุผลทางเศรษฐกิจที่ผู้หญิงต้องทำงานเป็นเพราะว่าถ้าผู้ชายทำงานฝ่ายเดียว รายได้ในครอบครัวอาจไม่เพียงพอกับรายจ่ายจึงต้องช่วยกันหารายได้มาเลี้ยงครอบครัว ดังนั้นภาพพจน์ของสถาบันครอบครัวในปัจจุบันจึงมีความเหลื่อมล้ำในบทบาทระหว่างชายและหญิงลดลง มีความเป็นเสมอภาค (Egalitarianism) มากขึ้น และมีการแสดงบทบาทร่วมกันระหว่างสามีภรรยา โดยเฉพาะบทบาทร่วมในการหาเลี้ยงครอบครัว (Co-Provider Role) ตลอดจนบทบาทอื่นๆ ในครอบครัวที่เคยเป็นหน้าที่ของภรรยาแต่สามีเข้ามามีส่วนร่วมแบ่งเบาภาระมากขึ้น

บุคคลที่มีบทบาททางเพศตรงตามเพศ (sex typed) จะมีขีดจำกัดของพฤติกรรมมาก เพราะยึดถือกฎเกณฑ์ที่สังคมกำหนดไว้เป็นแนวปฏิบัติ ซึ่งต่างจากบุคคลที่มีลักษณะความเป็นชายสูงและมีลักษณะความเป็นหญิงสูงด้วยในคนๆ เดียวกัน (Androgyny) ซึ่งบุคคลกลุ่มนี้มักไม่คำนึงถึงกฎเกณฑ์หรือความคาดหวังของสังคมและพบว่าบุคคลที่มีบทบาททางเพศแบบแอนโดรจีนี จะมีการปรับตัว และมีความยืดหยุ่นในการตอบสนองต่อสภาพการณ์ได้ดีกว่าบทบาททางเพศแบบอื่น (Binion, 1990) สามีและภรรยา นอกจากจะมีบทบาทตามเพศของตนเองแล้ว ยังมีการสลับบทบาทกันได้ หมายถึง สามีก็สามารถแสดงบทบาทของภรรยาได้ เช่น ช่วยภรรยาทำงานบ้าน ดูแลอบรมบุตร เป็นต้น และภรรยาก็สามารถแสดงบทบาทของสามีได้ เช่น ช่วยสามีในการตัดสินใจเรื่องต่างๆ ภายในบ้าน มีความเข้มแข็ง อดทน เป็นต้น

มีงานวิจัยมากมายที่ศึกษาเกี่ยวกับ ความสัมพันธ์ระหว่างบทบาททางเพศกับความพึงพอใจในชีวิตสมรสดังเช่น Antill (1983) พบว่าคู่สมรสที่มีบทบาททางเพศลักษณะความเป็นหญิงทั้งคู่ จะมีความพอใจในชีวิตสมรสสูงกว่าคู่สมรสที่ฝ่ายหนึ่งมีลักษณะความเป็นหญิงสูงฝ่ายเดียวต่อมา Zammichieli, Gilroy & Sherman (1988) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเอกลักษณ์บทบาททางเพศกับความพึงพอใจในชีวิตสมรส ผลการวิจัยพบว่าคู่สมรสที่มีบทบาททางเพศลักษณะ

แอนโดรจีนีจะมีความพึงพอใจในชีวิตสมรสสูงกว่าคู่สมรสที่มีลักษณะตรงตามเพศ (sex typed) คู่สมรสที่มีลักษณะไม่ตรงตามเพศทั้งคู่ (cross sex typed) และคู่สมรสที่ฝ่ายหนึ่งมีลักษณะตรงตามเพศ แต่อีกฝ่ายหนึ่งมีลักษณะแอนโดรจีนี (incongruent sex role) ซึ่งตรงกับงานวิจัยของ Kay (1982) ที่พบว่าบทบาททางเพศสามารถทำนายความพึงพอใจในชีวิตสมรสได้ คู่สมรสที่สามีภรรยา มีบทบาททางเพศลักษณะแอนโดรจีนีมีความพึงพอใจในชีวิตสมรสสูงสุด ส่วนคู่สมรสที่สามีภรรยา มีบทบาททางเพศในลักษณะไม่ชัดเจน จะมีความพึงพอใจในชีวิตสมรสต่ำที่สุด ต่อมา Kenderdine (1983) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นหญิงความเป็นชาย และภูมิหลังทางสังคมกับความพึงพอใจในชีวิตสมรส โดยมีจุดประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความพึงพอใจในชีวิตสมรสของคู่สมรสที่มีบทบาททางเพศต่างกัน ผลการวิจัยพบว่าคู่สมรสที่มีบทบาทลักษณะแอนโดรจีนีทั้งคู่มีความพึงพอใจในชีวิตสมรสสูงกว่าคู่สมรสที่มีบทบาททางเพศลักษณะอื่นๆ และพบว่าสามีที่มีบทบาททางเพศลักษณะแอนโดรจีนีเท่านั้นที่มีความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองสูง

นอกจากนี้ Mashburn (1986) ได้ศึกษาผลกระทบของบทบาททางเพศ กับความพึงพอใจในชีวิตสมรส และการมีสุขภาพจิตดี การวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมาย เพื่อศึกษาว่าการจับคู่ของคู่สมรสที่มีบทบาททางเพศแบบต่างๆ (Couple Sex Role Combination) และเอกลักษณ์บทบาททางเพศของคู่สมรสแต่ละฝ่าย (Sex Role of Individuals) จะมีผลต่อความพึงพอใจในชีวิตสมรส และสุขภาพจิตหรือไม่ ผลการวิจัยพบว่าในเรื่องของสุขภาพจิต คู่สมรสที่มีบทบาททางเพศลักษณะแอนโดรจีนีทั้งคู่ และคู่สมรสที่มีบทบาททางเพศลักษณะตรงตามเพศ จะมีสุขภาพจิตดีกว่าคู่สมรสที่มีบทบาททางเพศลักษณะที่ไม่ชัดเจน ส่วนในเรื่องของความพึงพอใจในชีวิตสมรสคู่สมรสที่มีบทบาททางเพศลักษณะแอนโดรจีนีจะมีความพึงพอใจในชีวิตสมรสสูงกว่าคู่สมรสที่มีบทบาททางเพศลักษณะตรงตามเพศและคู่สมรสที่มีบทบาททางเพศลักษณะไม่ชัดเจนและพบว่าความพึงพอใจในชีวิตสมรสมีความสัมพันธ์ทางบวกกับสุขภาพจิตอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ต่อมา Kassoy (1988) ก็ได้สนับสนุนงานวิจัยข้างต้นว่า บุคคลที่มีบทบาททางเพศลักษณะแอนโดรจีนีจะมีปฏิสัมพันธ์ในชีวิตสมรสดีกว่าบทบาททางเพศลักษณะอื่นๆ อาจกล่าวได้ว่าคู่สมรสที่มีบทบาททางเพศลักษณะแอนโดรจีนีมีความสามารถในการปรับตัว และแสดงพฤติกรรมได้เหมาะสมกับสถานการณ์ มีความยืดหยุ่นและทำกิจกรรมต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงทำให้ทั้งคู่มีความพึงพอใจในชีวิตสมรสสูงกว่าคู่สมรสที่มีบทบาททางเพศแบบอื่นๆ Aida & Falbo (1991) กล่าวว่าคู่สมรสที่มีบทบาททางเพศลักษณะแอนโดรจีนีมีแนวโน้มที่จะมีชีวิตครอบครัวแบบเสมอภาคมากกว่าคู่สมรสที่มีบทบาททางเพศลักษณะอื่นๆ และคู่สมรสที่มีความเสมอภาคกันจะมีความพึงพอใจในชีวิตสมรสสูงกว่า

ครอบครัวที่ไม่มีความเสมอภาคกัน ส่วน Vernon (1981) พบว่าภรรยาที่มีบทบาททางเพศลักษณะแอนโดรจีนีจะสามารถปรับตัวในชีวิตสมรสดีกว่าภรรยาที่มีบทบาททางเพศในลักษณะความเป็นหญิงสูง (feminine) หรือภรรยาที่มีบทบาททางเพศในลักษณะความเป็นชายสูง (masculine) และ James & Brent (1992) พบว่าบทบาททางเพศในลักษณะความเป็นชายของสามีมีความสัมพันธ์ทางบวกอย่างมีนัยสำคัญกับความพึงพอใจในชีวิตสมรสของภรรยา

สำหรับงานวิจัยในประเทศไทยที่ศึกษาเกี่ยวกับบทบาททางเพศกับความพึงพอใจในชีวิตสมรสได้แก่ กรรณิกา เฉลิมกุล (2535) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความพึงพอใจในชีวิตสมรสของผู้ที่มีเอกลักษณ์บทบาททางเพศแตกต่างกัน และผู้ที่มีบทบาททางเพศลักษณะใดจะมีความพึงพอใจในชีวิตสมรสสูงสุด และต่ำสุด กลุ่มตัวอย่างแบ่งเป็นเพศชายและเพศหญิงที่สมรสแล้ว แต่ไม่ได้เป็นคู่สามีภรรยากันผลการวิจัยพบว่า

1. กลุ่มตัวอย่างเพศชายที่มีเอกลักษณ์บทบาททางเพศลักษณะแอนโดรจีนี และลักษณะความเป็นชายมีความพึงพอใจในชีวิตสมรสสูงกว่าผู้ที่มีบทบาททางเพศลักษณะความเป็นหญิง และลักษณะที่ไม่ชัดเจน และพบว่าในเพศชาย ผู้ที่มีบทบาททางเพศลักษณะแอนโดรจีนีและลักษณะความเป็นชายมีความพึงพอใจในชีวิตสมรสไม่แตกต่างกัน
2. กลุ่มตัวอย่างเพศหญิงที่มีบทบาททางเพศลักษณะแอนโดรจีนีและลักษณะความเป็นหญิงมีความพึงพอใจในชีวิตสมรสสูงกว่าผู้ที่มีบทบาททางเพศลักษณะความเป็นชายและลักษณะที่ไม่ชัดเจนและพบว่าผู้ที่มีบทบาททางเพศลักษณะแอนโดรจีนี และลักษณะความเป็นหญิงมีความพึงพอใจในชีวิตสมรสไม่แตกต่างกัน
3. กลุ่มตัวอย่างเพศชายที่มีบทบาททางเพศลักษณะที่ไม่ชัดเจนมีความพึงพอใจในชีวิตสมรสต่ำสุด ส่วนในเพศหญิงผู้ที่มีบทบาททางเพศลักษณะความเป็นชายและลักษณะที่ไม่ชัดเจนมีความพึงพอใจในชีวิตสมรสต่ำที่สุดด้วย

จากที่ได้กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นได้ว่าปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในชีวิตสมรสได้แก่บทบาททางเพศ ซึ่งจะเห็นได้จากงานวิจัยมากมายในประเทศตะวันตก แต่สำหรับในประเทศไทยยังไม่มียงานวิจัยทางด้านนี้ที่ศึกษาในกลุ่มตัวอย่างที่เป็นคู่สามีภรรยากัน นอกจากนี้ค่านิยมวัฒนธรรมและการอบรมเลี้ยงดูในสังคมไทยยังต่างจากสังคมตะวันตกมาก จะเห็นได้จากงานวิจัยต่างประเทศที่กล่าวมาข้างต้นที่ผลการวิจัยส่วนใหญ่พบว่า คู่สมรสที่มีบทบาททางเพศแบบแอนโดรจีนีทั้งคู่จะมีความพึงพอใจในชีวิตสมรสสูงกว่าคู่สมรสที่มีบทบาททางเพศแบบอื่น ที่เป็น

เช่นนี้อาจเป็นเพราะในสังคมตะวันตกสนับสนุนให้บุคคลต้องช่วยเหลือตัวเองตั้งแต่เล็ก ๆ ทำให้เกิดการผสมผสานบทบาททางเพศลักษณะความเป็นชายและความเป็นหญิงเข้าด้วยกันในบุคคลคนเดียวเกิดเป็นบทบาททางเพศแบบแอนโดรจีนีนั่นเอง(Binion, 1990)

สำหรับงานวิจัยในประเทศไทยโดย กรรณิกา เฉลิมกุล (2535) ผลการวิจัยกลับพบว่าเพศชายและเพศหญิงที่มีบทบาททางเพศแบบแอนโดรจีนี และบทบาททางเพศแบบตรงตามเพศมีความพึงพอใจในชีวิตสมรสไม่แตกต่างกัน แต่งานวิจัยของ กรรณิกา เฉลิมกุล ใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นชายและหญิงที่สมรสแล้วแต่ไม่ได้เป็นคู่สามีภรรยากันจริงๆ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าการที่จะประเมินความพึงพอใจในชีวิตสมรสนั้น ข้อมูลที่ได้ต้องมาจากทั้ง 2 ฝ่ายคือ สามีและภรรยา ไม่ใช่ได้มาจากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ดังนั้นงานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจึงใช้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นคู่สามีภรรยา กัน เพื่อจะได้ประเมินความพึงพอใจในชีวิตสมรสตามความเป็นจริงมากที่สุด ในงานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมีความสนใจว่าการจับคู่ของบทบาททางเพศแบบใดของคู่สมรสที่พบมากในสังคมไทย แล้วนำมาเปรียบเทียบความพึงพอใจในชีวิตสมรสของคู่สมรสที่มีการจับคู่บทบาททางเพศแบบต่างๆ ผลการวิจัยที่ได้สามารถนำมาใช้ในการปรับปรุง แก้ไข ป้องกัน ส่งเสริม ให้คู่สมรสประสบความสำเร็จในชีวิตสมรส สามารถดำเนินชีวิตสมรสได้อย่างมีความสุขตลอดไป อีกทั้งยังเป็นแนวทางสำหรับคู่ที่กำลังจะสมรสกัน เพื่อให้เกิดความพึงพอใจในชีวิตสมรสมากที่สุด

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความพึงพอใจในชีวิตสมรสเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงคุณภาพชีวิตสมรสของครอบครัวประการหนึ่งโดยปกติแล้ว คนเราทุกคนย่อมหวังจะมีชีวิตสมรสที่ราบรื่นไม่ต้องการให้การสมรสสิ้นสุดลง สังคมเองก็คาดหวังให้คู่สมรสอยู่ด้วยกันตลอดรอดฝั่ง แต่ชีวิตสมรสจะบรรลุซึ่งจุดหมายมากนักน้อยเพียงใด ก็ขึ้นอยู่กับการที่คู่สมรสจะสามารถปฏิบัติตามบทบาทและความคาดหวังของกันและกันได้สมบูรณ์เพียงใด

Coleman (1988) ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจในชีวิตสมรส โดยพิจารณาถึง 3 ประเด็นใหญ่ๆ คือ บรรทัดฐานทางสังคม (cultural norms) การประเมินตามความนึกคิดของตนเอง (subjective evaluation) และการใช้เครื่องชี้วัดที่เฉพาะ (specific indices)

ตามบรรทัดฐานทางสังคม (cultural norms) บุคคลจะประเมินความพึงพอใจในชีวิตสมรสของตนอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับการเรียนรู้ และพื้นฐานทางสังคมของเขา รวมทั้งขึ้นอยู่กับอิทธิพลของสื่อสารมวลชน การสังเกตแบบอย่างจากคนอื่นรวมทั้งบิดามารดาของตน ความเชื่อทางศาสนา มาตรฐานจากกลุ่มเพื่อน และประสบการณ์ส่วนตัวที่มีกับเพศตรงข้าม ประสบการณ์และการเรียนรู้เหล่านี้ ทำให้บุคคลมีมาตรฐานที่แตกต่างกันไป ในเรื่องของความพึงพอใจในชีวิตสมรส ซึ่งขึ้นอยู่กับบรรทัดฐานทางวัฒนธรรมของบุคคลนั้นๆ ดังนั้นความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของแต่ละฝ่ายในชีวิตสมรส ความเท่าเทียมกัน รวมทั้งความพึงพอใจในชีวิตสมรสจึงแตกต่างกันไปในแต่ละสังคม กลุ่มชน และแต่ละบุคคล สำหรับการประเมินตามความนึกคิดของตนเอง (subjective evaluation) ความพึงพอใจในชีวิตสมรสขึ้นอยู่กับความคิดเห็นของคนที่สมรสแล้ว ซึ่งเป็นการประเมินตามความพึงพอใจในชีวิตสมรสขึ้นอยู่กับ ความคิดเห็นของคนที่สมรสแล้ว ซึ่งเป็นการประเมินตามความนึกคิด (subjective) ของตนเอง สิ่งที่คนหนึ่งคิดว่าดีต่อชีวิตสมรสอาจเป็นสิ่งที่ไม่ดีในชีวิตสมรสของอีกคนหนึ่งก็ได้ การประเมินความพึงพอใจในชีวิตสมรสตามความคิดเห็นของตนเองนี้ มีผู้วิจัยพบว่าฝ่ายสามีมักมีความพึงพอใจที่สูงกว่าภรรยา (Juni & Grim, 1993) ส่วนเครื่องชี้วัดที่เฉพาะ (specific indices) เป็นการประเมินชีวิตสมรสโดยหาปัจจัยบางอย่างที่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจในชีวิตสมรส เช่น บทบาททางเพศของแต่ละฝ่าย การบรรลุวุฒิภาวะทางอารมณ์เป็นต้น ซึ่งการระบุถึงเครื่องชี้วัดที่เฉพาะเจาะจงลงไปนั้นทำให้การวัดความพึงพอใจออกมาเป็นไปตามวัตถุประสงค์ (objective) ได้ชัดเจนขึ้น

ความหมายของความพึงพอใจในชีวิตสมรสนั้น ยังไม่มีการสรุปที่แน่นอนว่าควรประกอบด้วยความรู้สึกต่อชีวิตสมรสในด้านใดบ้าง ทั้งนี้เพราะความพึงพอใจนั้นเป็นสิ่งที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา และแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล อย่างไรก็ตามความหมายของความพึงพอใจในชีวิตสมรสนั้นจะแตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยต่างๆ ดังนี้

อุบลรัตน์ พิชญ์ชยชนนท์ (2531) กล่าวถึงความพึงพอใจในชีวิตสมรสว่า หมายถึงความรู้สึกพึงพอใจที่มีต่อสภาพชีวิตสมรสของตนเองในด้านต่างๆ คือ สถานภาพทางการเงินภายในครอบครัว กิจกรรมที่สามีภรรยากระทำร่วมกันนอกบ้าน การแสดงออกเกี่ยวกับความรัก ความผูกพันระหว่างสามีภรรยา ภาระงานภายในครอบครัว ความเกี่ยวข้องทางเครือญาติและความสัมพันธ์ทางเพศ

จันทร์รัตน์ เจริญสันติ (2533) กล่าวถึงความพึงพอใจในชีวิตสมรสไว้ว่าเป็นการรับรู้ระดับของความสุขและความพึงพอใจของบุคคล เมื่อพิจารณาชีวิตสมรสและสัมพันธภาพในครอบครัวโดยรวม สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามช่วงชีวิตของบุคคลและตามการเปลี่ยนแปลงของชีวิตครอบครัว

เสาวณีย์ ดนะตุลย์ (2533) ได้กล่าวว่า ความพึงพอใจในชีวิตสมรสหมายถึง ระดับความพึงพอใจที่บุคคลมีต่อกู่สมรสของตนเอง ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความรักความเข้าใจ ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของสามีภรรยา ความสัมพันธ์ทางเพศ ตลอดจนจนสภาพทางการเงินภายในครอบครัว

สุภาวดี เดชาเกรียงศักดิ์ (2535) ได้ให้ความหมายของความพึงพอใจในชีวิตสมรสไว้ว่าเป็นระดับที่บุคคลรู้สึกพึงพอใจในคู่สมรส สัมพันธภาพในครอบครัว และสภาพชีวิตสมรสโดยส่วนรวม ซึ่งสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดช่วงชีวิตของบุคคลหรือครอบครัว

Roach, Frazier & Bowden (1981) อธิบายว่าความพึงพอใจในชีวิตสมรสเป็นการรับรู้ของบุคคลที่มีต่อสัมพันธภาพในครอบครัว ในช่วงระยะเวลาหนึ่งๆ ว่าพอใจมากหรือน้อยเพียงใด ความพึงพอใจนี้สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามการเปลี่ยนแปลงของครอบครัว

Moore (1983) อธิบายว่า ความพึงพอใจในชีวิตสมรสนั้น จะต้องประกอบด้วยสัมพันธภาพที่มีพื้นฐานของเสรีภาพระหว่างคู่สมรส การรับรู้ต่อสิ่งดีของกันและกัน การร่วมมือร่วมใจกันของคู่สมรส และการติดต่อสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งประสบการณ์ต่างๆ ที่สนับสนุนให้เกิดปัจจัยต่างๆ ดังกล่าวข้างต้น

ลักษณะของคู่สมรสที่มีความพึงพอใจในชีวิตสมรสนั้น มักจะเข้ากันได้ดี และมีความสุข เขาจะตอบรับเมื่อมีผู้ถามคำถามเช่น “สมมติว่าคุณกลับเป็นโสดได้ใหม่ คุณจะเลือกแต่งงานกับคู่สมรสคนปัจจุบันของคุณไหม” อย่างไรก็ตาม ชีวิตสมรสของคู่ที่ตอบรับคำถามข้างต้นไม่จำเป็นต้องปราศจากความขัดแย้งใดๆ เขาอาจมีความแตกต่างหรือขัดแย้งกันบ้าง แต่สิ่งที่พอใจมีมากกว่าสิ่งที่ไม่พอใจ หรือสิ่งที่ไม่พอใจกันและกันนั้นไม่สำคัญจนคู่สมรสมองข้ามเสียได้(สมาคมนครหลวงศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2524)

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในชีวิตสมรส

ชีวิตสมรสเป็นชีวิตแห่งการปรับตัวเข้าหากัน เพื่อสร้างความผูกพันใกล้ชิดกันระหว่างคู่สมรส ในคู่ที่ปรับตัวเข้าหากันได้ก็จะอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข แต่บางคู่ที่ปรับตัวเข้าหากันไม่ได้ก็จะอยู่ด้วยกันอย่างไม่มีความสุข ทำให้อยู่ด้วยกันโดยไม่มี ความพึงพอใจในสัมพันธภาพระหว่างกัน

สัมพันธภาพหรือความพึงพอใจในชีวิตสมรสนั้น ไม่ใช่เป็นสิ่งที่มียู่คงที่แต่เปลี่ยนแปลงได้ตามระยะเวลาจึงเป็นสิ่งที่คู่สมรสต้องช่วยกันประคับประคองร่วมกัน(Coleman, 1988) ซึ่งมีปัจจัยหลายประการที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในชีวิตสมรส ดังจะกล่าวต่อไปนี้

1. ลำดับขั้นของชีวิตสมรส (Stage of marriage life cycle)

ความพึงพอใจในชีวิตสมรสจะเปลี่ยนไปตามลำดับขั้นของชีวิตเป็นรูป U-shape โดยใน ระยะที่แต่งงานใหม่ๆ คู่สมรสมีเวลาที่จะอยู่ด้วยกันตามลำพัง ความรัก ความหวานชื่น ในชีวิต ยังคงสดชื่นอยู่ ทั้งคู่ยอมเอาอกเอาใจซึ่งกันและกันเป็นอย่างดี จึงทำให้เกิดความพึงพอใจใน ชีวิตสมรสสูงสุด และจะค่อยๆ ลดลงเมื่อมีบุตร เพราะคู่สมรสต้องทำงานหนักเพิ่มขึ้นมีความ เครียดเพิ่มขึ้น เนื่องจากความรับผิดชอบที่มีต่อตัวบุตร และภาระงานภายในบ้านจะทำให้คู่ สมรส ไม่ค่อยมีเวลาให้แกกันและกันมากนัก การเอาอกเอาใจซึ่งกันและกันลดน้อยลง ต่าง หุุ่มเทความรักให้บุตร ความพึงพอใจในชีวิตสมรสย่อมลดน้อยลง จนกระทั่งเมื่อบุตรเติบโตขึ้น และแยกครอบครัวออกไปทั้งคู่ จะมีภาระลดลงและมีเวลาให้แกกันมากขึ้น ในช่วงนี้ความพึงพอ- ใจในชีวิตสมรส จะเพิ่มขึ้นอีกครั้งหนึ่ง (อุบลรัตน์ พิชญชยะนนท์, 2531)

2. ความเป็นเพื่อนคู่ชีวิต (Companionship)

ความเป็นเพื่อนคู่ชีวิต หมายถึง การที่คู่สมรสทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันในยามว่าง ทั้ง กิจกรรมภายในและภายนอกบ้าน เช่น การไปเยี่ยมเยียนเพื่อนๆ ด้วยกัน การมีเวลาพูดคุย ปรีกษาหารือกันและการไปรับประทานอาหารนอกบ้านด้วยกัน เป็นต้น ซึ่งจะเป็นสิ่งที่ต่อให้เกิด สัมพันธภาพที่แน่นแฟ้นและเกิดความพึงพอใจในชีวิตสมรสด้วย (Wilson&Filsinger, 1986) ซึ่ง ตรงกับการศึกษาของ อุบลรัตน์ พิชญชยะนนท์ (2531) ที่พบว่าความเป็นเพื่อนคู่ชีวิตมีความ สัมพันธ์ทางบวกกับความพึงพอใจในชีวิตสมรส

3. วุฒิภาวะทางอารมณ์ (Emotional Maturity)

Bahr (1989) กล่าวว่า บุคคลที่บรรลุวุฒิภาวะทางอารมณ์จนมีบุคลิกภาพแบบมั่นคงทาง อารมณ์แล้ว เมื่อแต่งงานก็จะเป็นคู่สมรสที่ดีได้ เพราะจะปฏิบัติบทบาทต่างๆ ที่เป็นที่ยคาดหวัง ในชีวิตสมรสได้ดี ปรับตัวเข้ากับความต้องการและความคาดหวังต่างๆ ของคู่สมรสได้ดี มีความ ยืดหยุ่นเข้าได้กับสถานการณ์ต่างๆ ทำให้เกิดความพึงพอใจในชีวิตสมรส ส่วนบุคคลที่ไม่บรรลุ วุฒิภาวะทางอารมณ์จะปรับตัวเข้ากับคู่สมรสได้ยาก ทำให้เกิดความพึงพอใจในชีวิตสมรสต่ำ

4. ความสัมพันธ์ทางเพศ (Sexual Relationship)

ความสัมพันธ์ทางเพศ เป็นสิ่งที่สามารถปรับได้ คู่สมรสจะต้องไม่ปิดบังกัน จะต้องมีการสังเกตรสนิยมของกันและกัน เพราะความสัมพันธ์ทางเพศจำเป็นที่ทั้งสองฝ่ายจะต้องได้รับความสุขและความพึงพอใจพองๆ กัน และเป็นเรื่องสำคัญที่ช่วยจรรโลงให้เกิดความพึงพอใจในชีวิตสมรสได้ (นิยม บุญมี, 2534) ซึ่งตรงกับงานวิจัยของ Wyatt & Rowe (1990) และ Hurbert & Whittaker (1991) ที่พบว่าความสัมพันธ์ทางเพศเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้คู่สมรสเกิดความพึงพอใจในชีวิตสมรส

5. ความสอดคล้องทางบทบาท (Role Consensus)

Burr (1973) ได้ให้ความหมายของความสอดคล้องทางบทบาทว่าเป็นระดับของความสอดคล้องเกี่ยวกับความเชื่อ หรือความปรารถนาของคนสองคนที่มีต่อพฤติกรรมว่า พฤติกรรมไหนควรทำหรือไม่ควรทำ ถ้าคู่สมรสมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าใครควรทำอะไรและทำอย่างไรก็จะมีแนวโน้มที่จะมีความพึงพอใจในชีวิตสมรสสูง ซึ่งมีหลายงานวิจัยที่ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจในชีวิตสมรสและปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญก็คือ ความสอดคล้องทางบทบาท โดยความสอดคล้องทางบทบาทจะทำให้คู่สมรสมีการกระทำบทบาทที่เหมาะสม และมีประสิทธิภาพ (Lauer, Lauer & Kerr, 1990; Ying, 1991)

6. ประสิทธิภาพของการสื่อสาร (Effective Communication)

ประสิทธิภาพของการสื่อสาร หมายถึง กระบวนการแลกเปลี่ยนความคิด อารมณ์และความเชื่อโดยอาศัย ภาษา สายตา การเลียนแบบ การชักชวนให้คิด รวมทั้งการสื่อสารโดยไม่ใช้ภาษาพูดด้วย ซึ่งฝ่ายหนึ่งสามารถเปิดเผยความรู้สึกนึกคิด และทำให้อีกฝ่ายหนึ่งที่มีการปฏิสัมพันธ์พึงพอใจ มีการปรึกษาหารือกัน เป็นผู้ฟังที่ดี มีความเห็นอกเห็นใจ

คู่สมรสที่ประสบความสำเร็จและมีความสุขในชีวิตสมรสนั้น มักมีการสื่อสารระหว่างกันอย่างมีประสิทธิภาพ Bahr (1989) สนับสนุนว่าคู่สมรสที่มีความพึงพอใจในชีวิตสมรสจะมีทักษะในการสื่อสารมากกว่าคู่สมรสที่ไม่มีความพึงพอใจในชีวิตสมรส

7. การเอื้อประโยชน์ต่อกัน (Reciprocity)

การเอื้อประโยชน์ต่อกัน หมายถึง การแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างกันของคู่สมรส ตัวอย่างเช่น ถ้าสามีพบว่าภรรยาแสดงความรักใคร่ในตัวเขา เขาก็จะแสดงความรักต่อเธอเป็นการตอบแทน ความไม่พึงพอใจจะเกิดขึ้นถ้าคู่สมรสมีความรู้สึกว่าการผูกมัดระหว่างเขาทั้งสองไม่ได้รับการแลกเปลี่ยน (Bahr, 1989)

จากงานวิจัยของ Spendlove (1990) ศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในชีวิตสมรส ในคู่สมรสจำนวน 106 คู่ ผลการวิจัยพบว่า ระดับการรับรู้ถึงความรัก ความห่วงใย (Emotional support) ที่ได้รับจากคู่สมรส และระดับการแสดงความรักความห่วงใยต่อคู่สมรสอีกฝ่าย เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดความพึงพอใจในชีวิตสมรส

8. การเห็นคุณค่าในตนเอง (Self- Esteem)

Bowman(1990) ได้กล่าวว่าการเห็นคุณค่าในตนเอง จัดเป็นคุณสมบัติที่พบในกลุ่มบุคคลที่ประสบผลสำเร็จในชีวิตสมรส บุคคลที่เห็นคุณค่าในตนเองสูงจะมีโอกาสประสบความพึงพอใจในชีวิตสมรสมากกว่าบุคคลที่เห็นคุณค่าในตนเองต่ำ นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงการเห็นคุณค่าในตนเองของบุคคลในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการสมรสว่า การเห็นคุณค่าในตนเองของบุคคลนั้นเป็นสิ่งที่ทำให้บุคคลมีความเข้าใจในเรื่องการดำรงชีวิต มีกำลังใจที่จะอยู่ในสังคมได้ และยิ่งกว่านั้นบุคคลที่เห็นคุณค่าในตนเองสูง ส่วนใหญ่จะพบว่าตนเองมีความสามารถในการตัดสินใจและแก้ปัญหาต่างๆ เมื่ออยู่กับคู่สมรสของตนได้ดีกว่าผู้ที่เห็นคุณค่าในตนเองต่ำ

9. รายได้ (Income)

ผู้ที่มีความล้มเหลวในชีวิตสมรส หรือการไม่มีความสุขในชีวิตสมรส มักจะเกี่ยวข้องกับปัญหาทางเศรษฐกิจ เมื่อคู่สมรสมีรายได้ไม่เพียงพอต่อความต้องการ ก็จะทำให้เกิดความขัดแย้งและขุ่นเคืองกัน ความพึงพอใจในชีวิตสมรสก็มีความสัมพันธ์ในทางบวกกับการมีรายได้สูงส่วนการขาดแคลนทรัพย์สิน การมีรายได้ลดลง และการตกงานมักมีความสัมพันธ์กับการหย่าร้าง (Stinnett, 1984)

อย่างไรก็ตาม Brinkerhoff & White (1981 อ้างใน Bahr, 1989) ได้ศึกษาเกี่ยวกับผลของรายได้ของครอบครัวที่มีต่อความพึงพอใจในชีวิตสมรส ซึ่งผลการวิจัยพบว่า ระดับของรายได้ที่ต่ำจะส่งผลให้ความพึงพอใจในชีวิตสมรสต่ำไปด้วย ในกลุ่มสมรสที่มีฐานะค่อนข้างยากจน การยกระดับรายได้ขึ้นมาให้พ้นระดับที่มีความขัดสนมากๆ อาจจะช่วยลดความเครียด และทำให้มีความพึงพอใจในชีวิตสมรสเพิ่มขึ้นได้ แต่การเพิ่มระดับของรายได้ อาจจะไม่ช่วยเพิ่มความพึงพอใจในชีวิตสมรส ได้เกินกว่าระดับหนึ่ง ซึ่งเหตุการณ์เช่นนี้เรียกว่า Threshold effect นั่นคือ ในกลุ่มของคู่สมรสที่มีรายได้ต่ำนั้น ความพึงพอใจในชีวิตสมรสจะเพิ่มขึ้นได้เมื่อมีรายได้เพิ่มขึ้น แต่ในกลุ่มคู่สมรสที่มีฐานะทางการเงินไม่ค่อยฝืดเคืองแล้ว รายได้ของครอบครัวก็ไม่ใช่ว่าปัจจัยที่สำคัญต่อความพึงพอใจในชีวิตสมรส

10. การนับถือศาสนา (Religiosity)

การนับถือศาสนา เป็นปัจจัยหนึ่งที่จะทำให้คู่สมรสเกิดความพึงพอใจในชีวิตสมรส โดยที่บุคคลที่ปฏิบัติกิจกรรมเกี่ยวกับศาสนาอย่างสม่ำเสมอจะมีความพึงพอใจในชีวิตสมรสมากกว่าบุคคลที่ไม่ได้ปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา หรือปฏิบัติไม่สม่ำเสมอ (Kwon, 1992)

Stinnett (1984) กล่าวว่า ศาสนานั้นจะสอนให้คนมีความอดทนต่อกันและกัน มีการให้อภัยกัน ช่วยเหลือกันและกันมากขึ้น ทำให้ชีวิตสมรสมีแต่ความสุขความพึงพอใจ

11. ระดับการศึกษา(Level of Education)

การศึกษาเป็นการพัฒนาบุคคล ทำให้บุคคลมีความเข้าใจพื้นฐานของการมีชีวิตที่ดี และมีความคิดความเข้าใจในสิ่งต่างได้ง่าย Booth & White(1980 อ้างถึงใน สุภาวดี เดชาเกรียงศักดิ์, 2535) กล่าวว่า ผู้ที่มีระดับการศึกษาสูงจะเป็นผู้ที่มีความรู้มากและกว้างไกลกว่าผู้ที่มีระดับการศึกษาค่ำ และสามารถแก้ไขปัญหามองเห็นทางเลือกได้มากกว่าด้วย ซึ่งเป็นสิ่งที่สนับสนุนให้ครอบครัวมีสัมพันธภาพที่แน่นแฟ้น รวมทั้งก่อให้เกิดความพึงพอใจในชีวิตสมรสด้วยซึ่งตรงกับงานวิจัยของ เสาวณีย์ ดนะตุลย์(2533) ที่พบว่าระดับการศึกษามีความสัมพันธ์ทางบวกกับความพึงพอใจในชีวิตสมรส

12. บทบาททางเพศ (Sex Role)

ความเหมาะสมในบทบาททางเพศของคู่สมรสมีผลต่อความพึงพอใจในชีวิตสมรสซึ่งมีงานวิจัยที่สนับสนุนดังนี้ Antill (1983) พบว่าคู่สมรสที่มีบทบาททางเพศในลักษณะความเป็นหญิงสูงทั้งคู่ จะมีความพึงพอใจในชีวิตสมรสสูงกว่าคู่สมรสที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีลักษณะความเป็นหญิงสูงฝ่ายเดียว ต่อมา Zammichieli et al. (1988) พบว่าคู่สมรสที่มีบทบาททางเพศลักษณะแอนโดรจีนีทั้งคู่ จะมีความพึงพอใจในชีวิตสมรสสูงกว่าคู่สมรสที่มีลักษณะตรงตามเพศ (sex typed) และคู่ที่ฝ่ายหนึ่งมีลักษณะตรงตามเพศ (sex typed) อีกฝ่ายหนึ่งมีลักษณะแอนโดรจีนี (androgyny) ส่วน Kassoy (1988) ก็พบว่าบุคคลที่มีบทบาททางเพศลักษณะแอนโดรจีนี จะมีปฏิสัมพันธ์ในชีวิตสมรสดีกว่าบทบาททางเพศลักษณะอื่นๆ

คู่สมรสที่มีบทบาททางเพศลักษณะแอนโดรจีนีจะมีความสามารถในการปรับตัวแสดงพฤติกรรมได้เหมาะสมกับสถานการณ์ มีความยืดหยุ่น และทำกิจกรรมต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงทำให้ทั้งคู่มีความพึงพอใจในชีวิตสมรสสูงกว่าคู่สมรสที่มีบทบาททางเพศแบบอื่นๆ Aida & Falbo (1991) กล่าวว่าคู่สมรสที่มีบทบาททางเพศลักษณะแอนโดรจีนีมีแนวโน้มที่จะมีชีวิตครอบครัวแบบเสมอภาคมากกว่าคู่สมรสที่มีบทบาททางเพศลักษณะอื่นๆ และคู่สมรสที่มีความเสมอภาคกันจะมีความพึงพอใจในชีวิตสมรสสูงกว่าครอบครัวที่ไม่มีความเสมอภาคกัน

ส่วน Vernon (1981) พบว่าภรรยาที่มีบทบาททางเพศลักษณะแอนโดรจีนีจะสามารถปรับตัวในชีวิตสมรสดีกว่าภรรยาที่มีบทบาททางเพศในลักษณะความเป็นหญิงสูง (feminine) หรือภรรยาที่มีบทบาททางเพศในลักษณะความชายสูง (masculine) และ James & Brent (1992) พบว่าบทบาททางเพศในลักษณะความเป็นชายของสามี มีความสัมพันธ์ทางบวกอย่างมีนัยสำคัญกับความพึงพอใจในชีวิตสมรสของภรรยา แต่งานวิจัยของ กรรณิกา เฉลิมกุล (2535) กลับพบว่าเพศชายและเพศหญิงที่มีบทบาททางเพศแบบแอนโดรจีนีและบทบาททางเพศแบบตรงตามเพศ มีความพึงพอใจในชีวิตสมรสไม่แตกต่างกัน

แนวคิดเกี่ยวกับบทบาททางเพศ

มนุษย์ทุกคนที่เกิดมาจะถูกกำหนดว่าเป็นชายหรือหญิง โดยลักษณะทางชีววิทยาที่เกิดมากับตัวเด็ก และจะอยู่กับเด็กนั้นตลอดไป เช่น ความแตกต่างกันของรูปร่าง ทรวดทรง และอวัยวะเพศ ลักษณะทางเพศของเพศหญิงและเพศชาย จะถูกกำหนดโดยโครโมโซม (Chromosome) อวัยวะเพศ (Gonads) และฮอร์โมน (Hormones) ซึ่งนับเป็นการให้เอกลักษณ์ทางเพศ (Sexual Identity) กับเด็กเป็นครั้งแรก การให้เอกลักษณ์ทางเพศนี้เป็นความรู้สึกพื้นฐานของบุคคล ในการพัฒนาความเป็นหญิง และความเป็นชายในเวลาต่อมา โดยเด็กจะรับรู้เพศของตน และเรียนรู้ที่จะแสดงบทบาท หรือพฤติกรรมที่เหมาะสมกับเพศของตนตามที่สังคมกำหนด (Cook, 1985)

มีผู้ให้ความหมายเกี่ยวกับบทบาททางเพศไว้มากมาย เช่น Block (1973) กล่าวว่าบทบาททางเพศเป็นหมวดหมู่ของพฤติกรรมที่บุคคลเข้าใจในลักษณะความเป็นหญิงและความเป็นชายในสังคม ส่วน Hurlock (1980) ได้ให้ความหมายของบทบาททางเพศว่า เป็นรูปแบบของพฤติกรรมที่สมาชิกแต่ละเพศได้ปฏิบัติและได้รับการยอมรับจากสังคมที่ตนอยู่ ส่วน Heilbrun (1981) และ Spence (1979) ได้กล่าวว่าบทบาททางเพศเป็นความรู้สึกที่บุคคลรับรู้เกี่ยวกับลักษณะความเป็นหญิง หรือความเป็นชายของตนเอง (Ward อ้างถึงใน สุสันหา ยิ้มแย้ม, 2530) และได้ขยายความหมายของบทบาททางเพศตามความหมายทางสังคมว่าเป็นผลกระทบจากพฤติกรรม และทัศนคติ โดยทั่วไปที่ยอมรับในสังคม และวัฒนธรรมนั้นๆ ว่าเป็นลักษณะความเป็นหญิงและลักษณะความเป็นชาย ส่วน Cook (1985) กล่าวว่าบทบาททางเพศเป็นสิ่งที่สังคมกำหนดขึ้น และคาดหวังว่าหญิงและชายจะต้องมีความแตกต่างกันในเรื่องบุคลิกภาพ ค่านิยม ความชอบ ความสามารถ และพฤติกรรมเป็นต้น ซึ่งบุคคลจะเรียนรู้จากกระบวนการที่มีลักษณะตรงตามเพศ (sex typed)

จากที่กล่าวมาข้างต้นพอสรุปได้ว่าบทบาททางเพศ หมายถึง ลักษณะบุคลิกภาพของบุคคลที่แสดงถึงความเป็นชาย และ/หรือ ความเป็นหญิง โดยจะแสดงออกทางพฤติกรรม การแสดงออกของความรู้สึกและอารมณ์ ซึ่งบุคคลเรียนรู้ได้จากการสังเกตบุคคลรอบข้าง แล้วนำมาปฏิบัติให้เหมาะสมกับเพศของตนตามที่สังคมกำหนด

ในการอธิบายความแตกต่างระหว่างลักษณะทางเพศของเพศชายและหญิง ได้มีนักวิจัยหลายๆ ท่าน เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับบทบาทของเพศชายและหญิงไว้แตกต่างกัน ซึ่งพอสรุปได้ 2 แนวคิดหลักดังนี้

1. แนวคิดของ David Bakan (1966 อ้างถึงใน Kaplan & Sedney, 1980) Bakan เสนอว่า ลักษณะความเป็นชายและลักษณะความเป็นหญิงมีความแตกต่างกัน โดยให้ความหมายของลักษณะความเป็นชายว่าเอเจนซี (Agency) และลักษณะความเป็นหญิงว่าคอมมิวนิเียน(Communion)

เอเจนซี เป็นลักษณะของการกระทำที่มีจุดเริ่มต้นจากตนเอง หรือการกระทำที่ยึดตนเองเป็นหลัก มีการแสดงออกในลักษณะการปกป้องตนเอง(Self-Protection) กล้าแสดงออก (Self-Assertion) ความเป็นอิสระ(Independent) และมีอำนาจหรือมีอิทธิพลเหนือผู้อื่น(Dominant) ส่วนคอมมิวนิเียนเป็นลักษณะพฤติกรรมที่แสดงถึง ความสามารถในการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ได้แก่ การขอความช่วยเหลือผู้อื่น การเป็นมิตรและความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เป็นต้น

Gerber (1991) ได้สนับสนุนแนวคิดของ Bakan ว่าลักษณะของเพศชายและเพศหญิงต่างกันที่ลักษณะนิสัย (Personality Trait) กล่าวคือลักษณะเฉพาะของเพศชายเรียกว่า เอเจนซี (Agency) และลักษณะเฉพาะของเพศหญิงเรียกว่าคอมมิวนิเียน (Communion) ซึ่งลักษณะเอเจนซีอาจนำไปสู่ทั้ง ลักษณะที่ดี (positive trait) เช่นกล้าแสดงออกและอาจนำไปสู่ลักษณะที่ไม่ดี (negative trait) เช่น การใช้อำนาจในการกดขี่ข่มเหงผู้อื่น รวมทั้งการทำร้ายร่างกายภรรยา ส่วนลักษณะคอมมิวนิเียนอาจนำไปสู่ ลักษณะที่ดี (positive trait) เช่น การประนีประนอม การขอความช่วยเหลือ แต่ก็อาจนำไปสู่ลักษณะที่ไม่ดี (negative trait) ได้เช่นกัน ได้แก่ การใส่ใจคนอื่นมากเกินไป อ่อนแอ เป็นต้น

2. แนวคิดของ Parson & Bales (1955 อ้างถึงใน Kaplan & Sedney, 1980) Parson และ Bales ได้ให้ความหมายของลักษณะความเป็นชายว่ามีลักษณะพฤติกรรมที่เรียกว่า Instrumental ซึ่งหมายถึงพฤติกรรมที่จะนำไปสู่ความสำเร็จตามที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้เช่น ลักษณะความเป็นผู้นำ ความเชื่อมั่นในตนเอง ความเป็นคนกล้าแสดงออก ส่วนลักษณะความเป็นหญิงมีลักษณะพฤติกรรมที่เรียกว่า Expressive หมายถึงพฤติกรรมที่เน้นการแสดงออกทางอารมณ์ ซึ่งเป็นลักษณะที่เกื้อหนุนในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น เช่น การเอาใจใส่ต่อผู้อื่น การไว้อต่อความรู้สึกของผู้อื่น และความสามารถในการตอบสนองได้อย่างเหมาะสม เป็นต้น

จากแนวความคิดดังกล่าว สรุปได้ว่าบทบาททางเพศแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ ลักษณะความเป็นหญิง และลักษณะความเป็นชาย โดยทั้ง 2 ลักษณะมีพฤติกรรมที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ลักษณะความเป็นหญิงจะมีพฤติกรรมที่เน้นการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น การแสดงออกทางอารมณ์ความรู้สึกเป็นส่วนใหญ่ ส่วนลักษณะความเป็นชายจะมีพฤติกรรมที่มุ่งความสำเร็จในชีวิต การแข่งขันและการพึ่งพาตนเอง เป็นต้น

การเรียนรู้บทบาททางเพศ

การเรียนรู้บทบาททางเพศนั้นเป็นการที่บุคคลรับเอาบุคลิกลักษณะบางอย่างของบุคคลอื่นมาเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพของตน การเรียนรู้บทบาททางเพศนี้เกิดขึ้นตั้งแต่วัยต้นของชีวิตกล่าวคือเด็กจะเริ่มเลียนแบบบทบาททางเพศโดยดูจากพ่อแม่และบุคคลใกล้ชิด และโตขึ้นก็จะเรียนรู้โดยการสังเกตจากบุคคลในสังคม ฉะนั้นการเรียนรู้บทบาททางเพศจึงเป็นการที่เด็กซึมซับเอาลักษณะ (characteristics) ความเชื่อ (beliefs) ทศนคติ (attitudes) ค่านิยม (values) และพฤติกรรม (behaviors) ทางเพศของบุคคลในสภาพแวดล้อมเพื่อสร้างบุคลิกภาพของเด็กเพื่อให้เกิดเอกลักษณ์แห่งตน (วรรณภา เพชรพันธ์, 2534)

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดบทบาททางเพศ

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดบทบาททางเพศของบุคคลในสังคมมีปัจจัยร่วม 2 ประการคือ ปัจจัยทางด้านชีวภาพ และปัจจัยทางสภาพแวดล้อม

ปัจจัยทางด้านชีวภาพ (Biological Factors)

ปัจจัยทางด้านชีวภาพเป็นปัจจัยเบื้องต้นที่ทำให้เพศชายและเพศหญิงมีความแตกต่างกันในรูปลักษณะทางกายที่มองเห็นได้ เช่น ความแตกต่างทางโครงสร้างของร่างกาย ความแตกต่างของอวัยวะเพศ ตลอดจนการทำงานของอวัยวะต่างๆ ซึ่งความแตกต่างระหว่างเพศชายและเพศหญิงนั้นได้รับอิทธิพลจากฮอร์โมนเพศที่แตกต่างกัน กล่าวคือในผู้ชายมีฮอร์โมนแอนโดรเจน (Androgen) ซึ่งเป็นฮอร์โมนที่ทำให้ผู้ชายมีลักษณะภายนอก และพฤติกรรมเยี่ยงบุรุษเพศทั่วไป เช่น มีรูปร่างใหญ่โต มีความแข็งแรง มีหนวดเครา เสียงใหญ่ เป็นต้น ส่วนผู้หญิงมีฮอร์โมนเอสโตรเจน (Estrogen) และโปรเจสเตอโรน (Progesterone) ที่ทำให้มีลักษณะภายนอกและพฤติกรรมเยี่ยงสตรีทั่วไป เช่น มีรูปร่าง บอบบาง มีเต้านม มีประจำเดือน มีการตั้งครรภ์ และมีน้ำนมในการเลี้ยงดูบุตรได้ เป็นต้น ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า องค์ประกอบทางชีวภาพของร่างกายเป็นองค์ประกอบเบื้องต้นที่ทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างเพศชายและเพศหญิง และจากสาเหตุความแตกต่างพื้นฐานทางธรรมชาตินี้เอง ที่ทำให้เกิดการแบ่งบทบาทความรับผิดชอบให้เหมาะสมกับสภาพร่างกายของแต่ละเพศ เช่น ผู้ชายมีหน้าที่แสดงออกถึงความแข็งแกร่งของร่างกาย เช่น หวานอาหาร ล่าสัตว์ ทำศึกสงคราม เป็นต้น ส่วนผู้หญิงมีลักษณะที่อ่อนแอกว่าก็จะมีหน้าที่ดูแลบ้านเตรียมอาหาร อบรมเลี้ยงดูบุตร และทำกิจกรรมต่างๆ ภายในบ้าน เนื่องจากผู้หญิงต้องตั้งครรภ์ และเลี้ยงลูก จึงทำให้ไม่สะดวกในการทำกิจกรรมต่างๆ นอกบ้าน (ภัสสร ลิมานนท์, 2527 อ้างถึงใน นิตยกุล อรรถนุพรรณ, 2529) งานวิจัยที่สนับสนุนว่าฮอร์โมนเพศมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย ได้แก่งานวิจัยของ Robin & Mcneil (1981 อ้างถึงใน นิตยกุล อรรถนุพรรณ, 2529) ซึ่งได้ทดลองโดยการฉีดฮอร์โมนเพศชายคือแอนโดรเจนเข้าไปในลิงตัวเมียที่กำลังท้องอยู่ ผลพบว่าลูกลิงตัวเมียที่เกิดมามีอวัยวะเพศของตัวผู้ตัว และ มีพฤติกรรมแบบลิงตัวผู้มากกว่าลิงตัวเมีย

ในด้านพฤติกรรมของเพศชาย และเพศหญิงพบที่มีความแตกต่างกันอย่างชัดเจนในพฤติกรรมบางอย่างที่เป็นผลเนื่องมาจากฮอร์โมน เช่น พฤติกรรมก้าวร้าว จากงานวิจัยของ Sears (1965 อ้างถึงใน Maccoby & Jackline, 1974) ได้ทำการสังเกตสถานการณ์ที่มีการเล่นในโรงเรียนอนุบาลแห่งหนึ่ง พบว่าเด็กชายมีความก้าวร้าวทั้งทางร่างกายและทางวาจามากกว่าเด็กหญิง ผลเช่นนี้ได้มีผู้อธิบายว่าความก้าวร้าวมีความสัมพันธ์กับระดับฮอร์โมน คือ ฮอร์โมนแอนโดรเจน ซึ่งพบว่า นอกจากจะทำให้ลักษณะภายนอกเป็นชายแล้ว ยังมีผลต่อพฤติกรรมของเด็กอีกด้วย และจากงานวิจัยของ Money & Ehrhardt (1972 อ้างถึงใน Perry & Bussey, 1984) พบว่าในเด็กผู้หญิงบางรายที่ยังเจริญได้รับฮอร์โมนแอนโดรเจนมากเกินไปในขณะที่มารดาตั้งครรภ์ จะมีพฤติกรรมคล้ายเด็กผู้ชายและไม่มีความสนใจในกิจกรรมของเพศหญิง แต่ก็มีได้มีการรักร่วมเพศ (Homosexual) นอกจากนั้น Joslsn (1973 อ้างถึงใน Maccoby & Jackline, 1974) ยังได้ศึกษาเกี่ยวกับระดับความก้าวร้าวกับฮอร์โมนเพศชาย โดยใช้ลิงตัวผู้เป็นกลุ่มควบคุมจากนั้นฉีดฮอร์โมนเพศชายให้ลิงตัวเมีย ผลพบว่า ก่อนฉีดยา ลิงตัวผู้มีความก้าวร้าวสูงกว่าลิงตัวเมีย แต่เมื่อฉีดยาแล้ว ลิงตัวเมียที่ถูกฉีดยาจะมีความก้าวร้าวเพิ่มขึ้นจนเท่าเทียมกับลิงตัวผู้ได้ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าฮอร์โมนมีผลต่อพฤติกรรมที่แตกต่างกันของผู้ชายและผู้หญิงด้วย

จากความแตกต่างที่กล่าวมาแล้ว สรุปได้ว่าปัจจัยทางด้านชีวภาพมีผลต่อความแตกต่างของความเป็นหญิงและความเป็นชาย แต่อย่างไรก็ตาม ปัจจัยทางชีวภาพอย่างเดียวก็ยังไม่สามารถอธิบายพัฒนาการทางบุคลิกภาพและพัฒนาการของบทบาททางเพศอย่างสมบูรณ์ได้ (Spence & Helmreich, 1978) เพราะยังมีปัจจัยด้านอื่นที่เข้ามามีอิทธิพลร่วมด้วย ปัจจัยดังกล่าว คือปัจจัยทางด้านสภาพแวดล้อม

ปัจจัยทางด้านสภาพแวดล้อม (Environment Factors)

นอกจากความแตกต่างระหว่างชายและหญิง ซึ่งถูกกำหนดโดยโครโมโซมและฮอร์โมนเพศแล้ว เราพบว่า ปัจจัยทางด้านสภาพแวดล้อมก็มีส่วนสำคัญที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการของบุคลิกภาพและบทบาททางเพศของบุคคล สภาพแวดล้อมในที่นี้ได้แก่ ทัศนคติของพ่อแม่ที่มีต่อบุตร การอบรมเลี้ยงดู ตลอดจนความคาดหวังของสังคมและวัฒนธรรมเป็นต้น จุดเริ่มต้นของการเรียนรู้บทบาททางเพศของเด็กเริ่มจากสภาพแวดล้อมในครอบครัว นับตั้งแต่เมื่อพ่อแม่ทราบว่าทารกที่คลอดออกมาเป็นเพศชายหรือเพศหญิง ก็จะมีการจัดเตรียมเสื้อผ้า ของเล่น ให้แก่เด็ก โดยดูให้เหมาะสมตามเพศ พร้อมทั้งสร้างความคาดหวังในพฤติกรรมที่แตกต่างกันระหว่างเด็กหญิงและเด็กชาย พ่อแม่มักจะเห็นว่าเด็กหญิงจะมีความอ่อนแอและต้องการการดูแลเอาใจใส่มากกว่าเด็กชาย ส่วนเด็กชายนั้นจะมีความแข็งแรง และว่องไวมากกว่าเด็กหญิง (Rubin, Proenzano & Luria, 1974 อ้างถึงใน Kaplan & Sedney, 1980)

นอกจากนี้ยังพบว่า พ่อแม่มีแนวโน้มที่จะสนับสนุนพฤติกรรมต่างๆ ที่ตรงตามเพศของลูก รวมทั้งจัดกิจกรรมต่างๆ ที่มีผลต่อพัฒนาการเกี่ยวกับบทบาททางเพศของเด็ก Whiting & Edwards (1978 อ้างถึงใน Kaplan & Sedney, 1980) พบว่าในเด็กหญิง พ่อแม่มักให้การสนับสนุนในกิจกรรมที่ส่งเสริมการมีความสัมพันธ์กับผู้อื่น ในขณะที่เด็กชายจะส่งเสริมกิจกรรมที่ให้ความเป็นอิสระ รวมทั้งมอบหมายงานนอกบ้านให้เด็กชายทำ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการสนับสนุนของพ่อแม่ในการเข้าร่วมกิจกรรมที่แตกต่างกันระหว่างเด็กชายและเด็กหญิงจะส่งเสริมผลให้เด็กมีการเรียนรู้บทบาททางเพศแตกต่างกัน ดังที่ Ember (1977 อ้างถึงใน Kaplan & Sedney, 1980) ได้ทำการศึกษาในประเทศเคนยาตะวันตกพบว่าเด็กชายที่มีความจำเป็นต้องพยายามดูแลคนเจ็บจะมีความรับผิดชอบมากกว่า ในขณะที่เดียวกันก็มีความก้าวร้าวความเป็นผู้นำ และความเป็นตัวของตัวเองน้อยกว่าเด็กชายอื่นๆ ดังนั้นการที่เด็กได้รับมอบหมายให้กระทำการกิจกรรมต่างๆ ที่แตกต่างกัน จะมีผลทำให้เด็กมีการเรียนรู้บทบาททางเพศและมีพฤติกรรมทางเพศแตกต่างกันด้วย

นอกจากพ่อแม่จะส่งเสริมกิจกรรมที่ชี้เฉพาะสำหรับแต่ละเพศแก่เด็กแล้ว พ่อแม่ยังมีส่วนในการเสริมสร้างบุคลิกภาพต่างๆ ไปที่มีความแตกต่างกันระหว่างชายและหญิงอีกด้วยเช่น ในเด็กชายจะได้รับการส่งเสริมให้มีอิสระจากพ่อแม่ ในขณะที่เด็กหญิงได้รับการส่งเสริมให้อยู่ใกล้ชิดพ่อแม่ซึ่งทำให้เด็กหญิงได้รับความอบอุ่นทางอารมณ์มากกว่า Goldberg & Lewis (1969 อ้างถึงใน Kaplan & Sedney, 1980) พบความแตกต่างระหว่างเพศอย่างมากในสถานการณ์ที่มีการเล่น กล่าวคือ เด็กหญิงจะมีความเป็นอิสระจากมารดาน้อยกว่าเด็กชาย ซึ่งมีผลทำให้เด็กหญิงใช้เวลาในการสำรวจสิ่งแวดล้อมน้อยกว่าเด็กชาย และลักษณะการเล่นของเด็กหญิงจะเรียบร้อยมากกว่าเด็กชาย ส่วน Block (1973 อ้างถึงใน Kaplan & Sedney 1980) ได้ศึกษาวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กของพ่อแม่ พบว่าพ่อแม่มีความคาดหวังในพฤติกรรมของเด็กชายและเด็กหญิงแตกต่างกัน โดยในเด็กชายพ่อแม่จะเน้นในเรื่องความสำเร็จ การแข่งขัน การไม่แสดงความรู้สึกตลอดจนการรักษาระเบียบวินัย และกฎเกณฑ์ ส่วนในเด็กหญิงพ่อแม่มักจะเน้นในเรื่องของการสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น และให้ความใกล้ชิดทางกายมากกว่า

สรุปได้ว่า วิธีการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ จะมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้บทบาททางเพศในเด็ก กล่าวคือ ถ้าพ่อแม่อบรมให้เด็กมีพฤติกรรมเป็นไปตามบทบาทที่ตรงตามเพศของเด็ก เด็กจะมีลักษณะตรงตามเพศของตนสูง ในทางตรงข้ามถ้าพ่อแม่อบรมเลี้ยงดูให้เด็กมีบทบาททางเพศที่ไม่เหมาะสมกับเพศตน เช่น อบรมเลี้ยงดูเด็กผู้ชายแบบเด็กผู้หญิง ก็จะทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้บทบาททางเพศอย่างสับสน ซึ่งอาจก่อให้เกิดปัญหาในด้านพัฒนาการได้ในอนาคต

นอกจากการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่แล้ว ความคาดหวังของสังคมยังมีผลต่อพัฒนาการด้านบทบาททางเพศของเด็กด้วย โดยสังคมมีความคาดหวังต่อพฤติกรรมของเด็กชายและเด็กหญิงแตกต่างกัน Cameron (1977 อ้างถึงใน สุสันหา ยิ้มแย้ม, 2530) พบว่าโดยทั่วไป ในแต่ละสังคมและวัฒนธรรมจะมีความคาดหวังในเรื่องบทบาททางเพศของบุคคลที่คล้ายคลึงกันพอสมควร กล่าวคือ เน้นในเรื่องสัมฤทธิ์ผล และการพึ่งพาตนเองในเด็กชายแต่เน้นลักษณะการพึ่งพาผู้อื่นและความรับผิดชอบในหน้าที่ในเด็กหญิง และหากในวัฒนธรรมใดเน้นเรื่องการเชื่อฟังก็จะเน้นให้เด็กหญิงเชื่อฟังมากกว่าเด็กชาย แต่ก็มีบางสังคมและวัฒนธรรมที่มีความคาดหวังในเรื่องบทบาททางเพศของบุคคลแตกต่างไปจากปกติ ตัวอย่างที่แสดงถึงอิทธิพลของสังคมและวัฒนธรรมต่อบุคลิกลักษณะของชายและหญิงได้อย่างชัดเจนได้แก่งานวิจัยของ Mead (1953 อ้างถึงในธีระพร อูวรรณโณ, 2526) ซึ่งได้ศึกษาลักษณะทางอารมณ์ของชายและหญิงในชาวนิวกีนี 3 เผ่าพบว่า ในเผ่าที่มีความสงบสุขคือเผ่าอาราเพช(Arapesh) ชายและหญิงมีความแตกต่างกันน้อยมากคือทั้งหญิงและชายจะมีความอ่อนโยนและมีความสนใจต่อความต้องการของผู้อื่นอีกเผ่าหนึ่งคือเผ่ามันดุกุมอร์(Mundugumor) ซึ่งเป็นเผ่าที่ชอบทำศึกสงครามพบว่าทั้งหญิงและชายจะมีลักษณะดุร้าย ก้าวร้าวอันเป็นลักษณะที่สังคมทั่วไปหวังให้เป็นลักษณะของผู้ชาย และในเผ่าที่สามเป็นเผ่าแชมบูลิ(Tchambuli)ชายและหญิงจะได้รับความคาดหวังให้มีลักษณะและบทบาทที่แตกต่างกัน แต่เป็นบทบาทที่สลับกันกับบทบาทของชายและหญิงในทัศนะของสังคมอื่นๆ คือหญิงจะทำหน้าที่หาอาหารให้กับเผ่า บงการจัดการสิ่งต่างๆ และเป็นผู้ที่เริ่มความสัมพันธ์ทางเพศกับเพศชายก่อน ในขณะที่ผู้ชายมักยุ่งเกี่ยวกับการแต่งตัวให้สวยงาม และสนใจศิลปะต่างๆ ทางวัฒนธรรมเช่น การแกะสลัก การเต้นรำ โดยมีส่วนรับผิดชอบน้อยกว่าผู้หญิงซึ่งเป็นการกลับบทบาททางเพศระหว่างชายกับหญิงอีกด้วย

จากการศึกษานี้ Mead สรุปว่าลักษณะทางบุคลิกภาพหลายๆ อย่างที่ผู้คนพากันเรียกว่า ความเป็นชาย หรือความเป็นหญิง มีความเชื่อมโยงกับเพศอย่างผิวเผินมาก เหมือนเสื้อผ้าและทรงผมที่สังคมต่างๆ อาจนิยมให้หญิงและชายสวมใส่ หรือตกแต่งแตกต่างกัน ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า สังคม และวัฒนธรรมมีส่วนสำคัญในการกำหนดบทบาททางเพศของบุคคล และจะถ่ายทอดไปสู่เด็กได้โดยผ่านหน่วยต่างๆ ของสังคมโดยการสังเกต การเลียนแบบพ่อแม่หรือกลุ่มเพื่อนที่โรงเรียน ตลอดจนสื่อมวลชนต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นโทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ ฯลฯ เป็นต้น ในปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงทางสังคมหลายอย่าง ทำให้เกิดผลกระทบต่อบทบาททางเพศของชาย และหญิงด้วยโดยสังคมทั้งสองเพศจะมีส่วนร่วมในการแสดงบทบาทของกันและกันมากขึ้น ทำให้มีคล้ายคลึงกันของบทบาททางเพศของทั้งสองเพศมากขึ้นตามลำดับ จากที่กล่าวทั้งหมดสรุปได้ว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดบทบาททางเพศ นอกจากปัจจัยทางด้านชีวภาพแล้ว ปัจจัยทางด้านสภาพแวดล้อมก็เป็นปัจจัยร่วมที่สำคัญด้วย

ทฤษฎีที่ใช้ในงานวิจัย

ทฤษฎีสกีมาทางเพศ (Gender Schema Theory) ของ Bem

จุดเริ่มแรกของทฤษฎีสกีมาทางเพศมาจากการสังเกตพบว่า เด็กมีพัฒนาการอย่างคงที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ลักษณะความเป็นหญิงและลักษณะความเป็นชายตามที่สังคมของเขา กำหนดขึ้น Bem(1984) มองว่าลักษณะความเป็นหญิงและลักษณะความเป็นชายนั้นประกอบด้วยพฤติกรรมและลักษณะทางบวกต่าง ๆ รวมกัน ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะตัวของเพศชายและเพศหญิงที่แตกต่างกัน และเป็นลักษณะที่พึงปรารถนาสำหรับเพศหนึ่งมากกว่าอีกเพศหนึ่ง การที่จะบอกว่าบุคคลใดมีลักษณะความเป็นหญิงหรือลักษณะความเป็นชาย จะดูได้จากพฤติกรรมที่บุคคลนั้นตอบสนองต่อเหตุการณ์ต่างๆในสภาพแวดล้อม โดยสังคมแต่ละสังคมมีมาตรฐานที่เหมาะสมเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมที่พึงปรารถนาสำหรับแต่ละเพศ

แนวคิดเดิมของ Bem นั้น เชื่อว่าผู้ชายและผู้หญิงมีความแตกต่างกันเนื่องมาจากอิทธิพลของวัฒนธรรมและสังคมที่เป็นตัวกำหนดอย่างกว้างๆ เกี่ยวกับลักษณะบทบาททางเพศของชายและหญิง แต่แนวคิดใหม่ของBem ที่เรียกว่า ทฤษฎีสกีมาทางเพศ (Gender Schema Theory) (Bem, 1981) ได้เน้นว่าบุคคลจะมีลักษณะบทบาททางเพศเป็นอย่างไรขึ้นอยู่กับการพัฒนาสกีมา (Schema) สกีมาเป็นโครงสร้างทางปัญญา (Cognitive Structure) เป็นข่างานความเชื่อมโยง ซึ่งจัดระบบและชี้นำการรับรู้ของบุคคล หน้าที่ของสกีมาเป็นเสมือนโครงสร้างที่มีอยู่ก่อนแล้วและพร้อมที่จะค้นหาซึมซาบ (assimilate) ข้อมูลที่ได้เข้ามาให้เหมาะสมกับสกีมา กระบวนการข้อมูลของสกีมา (Schematic Information Processing) เป็นกระบวนการที่มีประสิทธิภาพในการคัดเลือก ตีความ และจัดประเภทสิ่งเร้าต่างๆ ดังนั้นกระบวนการสกีมาด้านเพศจึงเปรียบเสมือนกระบวนการในการจัดประเภทของคนตามลักษณะและพฤติกรรมออกเป็น 2 ประเภท คือ ลักษณะความเป็นหญิง และลักษณะความเป็นชายโดยไม่สนใจความแตกต่างด้านอื่นๆที่ไม่เกี่ยวข้องกับทเพศ ตัวอย่างเช่น จัดลักษณะของความอ่อนโยน (Tender) และนกไนติงเกล (Nightingel) ว่าเป็นสัญลักษณ์ของเพศหญิง ส่วนลักษณะกล้าแสดงออก (Assertive) และนกอินทรี (Eagle) ว่าเป็นสัญลักษณ์ของเพศชาย เป็นต้น

Bem ได้เสนอขั้นตอนในการพัฒนาสกีมา ไว้ 2 ขั้นตอนดังนี้คือ ในขั้นแรก บุคคลจะเรียนรู้ขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับเพศจากความแตกต่างระหว่างบทบาทของเพศชายและเพศหญิงทั่วไปจากสังคมว่าบทบาทแบบใดเหมาะสมกับเพศใด เกิดเป็นสกีมาด้านเพศ (gender schema) ขึ้นในบุคคลนั้นๆ และในขั้นที่สอง บุคคลจะสามารถประเมินตนเองได้ว่าลักษณะบุคลิกภาพแบบใดมีความเหมาะสมเฉพาะกับเพศของตน โดยอาศัยสกีมาด้านเพศที่ตนเองพัฒนาขึ้น ประเมินความเหมาะสมของลักษณะบุคลิกภาพของตนกับ สกีมาด้านเพศว่ามีความสอดคล้องกันหรือไม่ ฉะนั้นสกีมาด้านเพศจึงเปรียบเสมือนมาตรฐานของสังคมที่กำหนดขึ้นใน

การประเมินลักษณะบุคลิกภาพและพฤติกรรมสำหรับเพศใดเพศหนึ่ง และเมื่อบุคคลสังเกตเห็นว่าตนมีบทบาททางเพศตรงตามมาตรฐานของสังคมแล้ว จะก่อให้เกิดความคิดรวบยอดเกี่ยวกับตนเองในเรื่องความแตกต่างทางเพศที่มั่นคงยิ่งขึ้น และเกิดเป็นบทบาททางเพศที่สังคมปรารถนา

นอกจากนี้ Bem ได้แบ่งบทบาททางเพศของบุคคลออกเป็น 2 ลักษณะใหญ่ๆ คือ พวก Gender Schematic เป็นกลุ่มที่มีลักษณะตรงตามเพศสูง ซึ่งลักษณะความแตกต่างทางเพศจะมีอิทธิพลต่อการรับรู้ การแปลความ และการตอบสนองต่อตัวกระตุ้นในสังคม อีกพวกหนึ่งคือ Gender Aschematic หรือเรียกว่า แอนโดรจีนี (Androgyny) ในบุคคลกลุ่มนี้ ลักษณะความแตกต่างทางเพศไม่ได้มีอิทธิพลต่อการกระทำของคนที่ตอบสนองต่อสถานการณ์ต่างๆ

Bem ได้เน้นความแตกต่างของผู้ที่มีบทบาททางเพศแบบตรงตามเพศ กับผู้ที่มีบทบาททางเพศแบบแอนโดรจีนีไว้ 2 ประการ คือ ประการที่หนึ่ง เราสามารถแยกบุคคลที่มีลักษณะบทบาททางเพศแบบตรงตามเพศจากบุคคลที่มีบทบาทไม่ตรงตามเพศของตนโดยใช้กระบวนการสกีมาด้านเพศ (Gender schema processing) โดยผู้ที่มีบทบาททางเพศแบบตรงตามเพศจะมีแรงจูงใจภายในที่จะจัดระบบของข้อมูลที่ได้รับให้เป็นไปตามระเบียบ กฎเกณฑ์ที่สังคมยอมรับ คือลักษณะความเป็นชาย (masculine) ในผู้ชาย และลักษณะความเป็นหญิง (feminine) ในผู้หญิง เกิดเป็นความคิดรวบยอดเกี่ยวกับตนเองและมีพฤติกรรมที่แสดงออกในลักษณะที่เป็นไปตามเพศของตน แต่ในบุคคลที่มีบทบาททางเพศแบบแอนโดรจีนีนั้น ไม่มีความแตกต่างของพฤติกรรมหรือคุณสมบัติที่เกี่ยวข้องกับเพศอย่างชัดเจน ส่วนประการที่สอง คือ Bem ได้เสนอว่าเราสามารถจำแนกผู้ที่มีกระบวนการสกีมาด้านเพศออกจากผู้ที่ไม่มีสกีมาด้านเพศโดยใช้แบบวัดบทบาททางเพศ ซึ่งบุคคลที่มีสกีมาด้านเพศ จะกล่าวถึงตนเองโดยแยกออกเป็นลักษณะความเป็นชายหรือลักษณะความเป็นหญิงลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ในทางตรงข้ามผู้ที่มีบทบาททางเพศลักษณะแอนโดรจีนี จะเลือกข้อความของแบบวัดอย่างอิสระมากกว่าที่จะคำนึงถึงลักษณะความเป็นชายหรือความเป็นหญิง (Bem, 1981)

Huston (1983 อ้างถึงใน Cook, 1985) กล่าวว่าทฤษฎีสกีมาทางเพศมีรากฐานมาจากทฤษฎีพัฒนาการทางความคิดความเข้าใจ (Cognitive Development Theory) และทฤษฎีปัญหาทางสังคม (Social Cognitive Theory) ซึ่งทฤษฎีสกีมาทางเพศและทฤษฎีพัฒนาการทางความคิดความเข้าใจเน้นร่วมกันในเรื่องโครงสร้างและการทำงานของกระบวนการความคิดความเข้าใจ (cognitive processes) ของแต่ละบุคคล โดยมีการซึมซาบลักษณะบทบาททางเพศของตนและมีการปรับโครงสร้างทางปัญญาทำให้เกิดความคิดรวบยอดเกี่ยวกับตนเอง ซึ่งกระบวนการดังกล่าวจะเกิดขึ้นในระยะแรกๆ ของชีวิต แต่อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีสกีมาทางเพศและทฤษฎีพัฒนาการทางความคิดความเข้าใจก็ยังคงมีความแตกต่างกันอยู่บ้าง โดยทฤษฎีพัฒนาการทางความคิดความเข้าใจนั้นเน้นความแตกต่างของเพศทางกายภาพว่า ทำให้เกิด

ลักษณะที่แตกต่างกันในแต่ละเพศ โดยบุคคลจะรับรู้ว่าเป็นเพศใดแล้วจะค่อย ๆ รับรูปแบบของพฤติกรรมของเพศตนเข้าไป ซึ่งรูปแบบของพฤติกรรมที่เหมาะสมกับเพศของตนทำให้เกิดสกีมาทางเพศ ส่วนทฤษฎีสกีมาทางเพศของ Bem นั้น เน้นว่าลักษณะที่แตกต่างกันในแต่ละเพศเกิดจากการแบ่งแยกบทบาททางเพศของสังคม ทำให้มีผลกระทบต่อความคิดรวบยอดและพฤติกรรมของบุคคล เมื่อเด็กมีการเรียนรู้ถึงขอบเขตของบทบาททางเพศของชายและหญิงจึงเกิดสกีมาทางเพศ

ดังนั้นทฤษฎีสกีมาทางเพศจึงเป็นผลมาจากการกำหนดของสังคมเป็นหลัก สำหรับทฤษฎีสกีมาทางเพศกับทฤษฎีปัญญาทางสังคมนั้นจะเน้นร่วมกัน ในเรื่องอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการเรียนรู้บทบาททางเพศของเด็กซึ่งทฤษฎีปัญญาทางสังคมเห็นว่าเด็กจะมีการเรียนรู้พฤติกรรมของบทบาททางเพศ (sex role behaviors) จากการศึกษาปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม Mischel (1982 อ้างถึงใน Cook, 1985) กล่าวว่า เด็กหญิงและเด็กชายจะเรียนรู้พฤติกรรมที่คล้ายคลึงกัน แต่จะแสดงออกในลักษณะใดเป็นผลมาจากความคาดหวังของสังคมที่มีต่อพฤติกรรมของแต่ละเพศ ส่วนทฤษฎีสกีมาทางเพศนั้นกล่าวว่าสภาพแวดล้อม จะมีอิทธิพลในแง่การเป็นตัวกำหนดความแตกต่างระหว่างบทบาททางเพศของเพศหญิงและเพศชายโดยทั่วไป ทำให้มีผลกระทบต่อความคิดรวบยอดและพฤติกรรมของบุคคล

กล่าวโดยสรุปแล้วทฤษฎีสกีมาด้านเพศ (Gender Schema Theory) เป็นทฤษฎีที่เน้นถึงการเปลี่ยนแปลงของระบบโครงสร้างทางความคิดความเข้าใจเกี่ยวกับตนเองของบุคคลโดยจะเกิดการเรียนรู้ถึงความแตกต่างทางเพศ และพฤติกรรมต่างๆ จากสังคม บุคคลจะพยายามรักษาไว้ซึ่งพฤติกรรมที่สังคมยอมรับและให้การสนับสนุน เกิดเป็นลักษณะบทบาททางเพศแบบตรงตามเพศขึ้น แต่ในขณะเดียวกันก็มีบุคคลอีกประเภทหนึ่งที่ไม่ยึดติดกับกฎเกณฑ์และความคาดหวังของสังคม มีความยืดหยุ่น ในการตอบสนองต่อสถานการณ์ต่างๆ มากกว่าบุคคลที่มีบทบาทตรงตามเพศของตน ซึ่งBem เรียกบทบาททางเพศแบบนี้ว่า แอนโดรจีนี (Androgyny)

ทฤษฎีการแลกเปลี่ยนทางสังคม (Social Exchange Theory)

ผู้ที่นำทฤษฎีนี้มาวิเคราะห์ระบบความสัมพันธ์ของครอบครัว คือ Scanzoni (1970) โดยเห็นว่า บทบาทระหว่างชายและหญิงในครอบครัว เกิดจากการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างกัน คือระหว่างสามีซึ่งมีบทบาทในการหาเลี้ยงครอบครัวกับภรรยาซึ่งเป็นผู้ให้ความรักความเป็นคู่ทุกข์คู่ยาก และการดูแลงานภายในบ้าน โดยเป็นการแลกเปลี่ยนความรับผิดชอบระหว่างกัน

ทฤษฎีการแลกเปลี่ยนทางสังคมมีพื้นฐานมาจากทฤษฎีที่ศึกษาพฤติกรรมในเชิงวิทยาศาสตร์ (Behavioral Sciences) หลายๆ ทฤษฎีตัวอย่างเช่น ทฤษฎีพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) ทฤษฎีการเรียนรู้ (Learning Theory) ทฤษฎีความเสมอภาค (Equity Theory) เป็นต้น ใจความสำคัญของทฤษฎีนี้กล่าวว่า ไม่ว่าบุคคลจะทำอะไร บุคคลเลือกที่จะแสดงพฤติกรรมในแนวทางที่จะได้รางวัล (reward) มากที่สุด และ/หรือมีการสูญเสีย (cost) น้อยที่สุดเสมอ จะเป็นเช่นนี้ตลอดแม้ว่าเราจะไม่ได้ตั้งใจก็ตาม (Thibaut & Kelly, 1959)

ในการศึกษาทฤษฎีนี้มีมโนทัศน์หลักๆ ที่สำคัญที่จะต้องศึกษาได้แก่ มโนทัศน์ รางวัล การสูญเสีย กำไร ระดับการเปรียบเทียบ ระดับการเปรียบเทียบเพื่อทางเลือกอื่น และบรรทัดฐานการเอื้อประโยชน์ต่อกัน ซึ่งจะกล่าวถึงโดยสังเขปดังนี้

1. รางวัล (Rewards)

Thibaut & Kelley (1959) ได้ให้คำนิยามของคำว่ารางวัลไว้ว่า หมายถึง สิ่งตอบแทนที่ทำให้บุคคลรู้สึกเพลิดเพลิน (Enjoys) ยินดี (Pleasures) และพึงพอใจ (Satisfaction) จะเป็นอะไรก็ได้ไม่ว่ารูปธรรมหรือนามธรรม รางวัลของแต่ละบุคคลก็มีความแตกต่างกัน สามารถสังเกตจากพฤติกรรมของคนๆ นั้น หรือจากการถามความชอบไม่ชอบของบุคคลนั้น สิ่งที่เป็นรางวัลสำหรับคนๆ หนึ่งอาจจะเป็นสิ่งที่ไม่มีความรู้สึกรู้สึกของคนอื่น ๆ แต่มีคุณค่าสำหรับตัวของเขาเอง

2. การสูญเสีย (Costs)

การสูญเสียนั้นประกอบด้วยสิ่งต่างๆ ที่บุคคลไม่ชอบ ซึ่งเกิดจากการมีสัมพันธภาพและเป็นปัจจัยที่ขัดขวางหรือลดโอกาสในการทำกิจกรรมต่างๆ ของบุคคล การสูญเสีย อาจอยู่ในรูปของการลงโทษ (Punishment) หรือ การละทิ้งรางวัล (Rewards forgone)

2.1 การลงโทษ หมายถึง สิ่งต่างๆ ที่บุคคลรู้สึกไม่ชอบ ไม่ต้องการ เช่น การทำงานในตำแหน่งที่ถูกบีบบังคับ (Persecution) การไม่ได้รับความไว้วางใจ (Distrust) การไม่ได้รับการยอมรับจากสังคม (Social Avoidance) และแม้กระทั่งการหย่าร้างจากคู่สมรส (Divorced) เป็นต้น

2.2 การละทิ้งรางวัล หมายถึง การละทิ้ง หรือผลจากตำแหน่งที่ได้รางวัล เนื่องจากมีทางเลือกอื่นๆ ทำให้ลดโอกาสในการทำกิจกรรมอื่นๆ ซึ่งอาจเป็นประโยชน์ เช่น การใช้เวลาช่วงหยุดสุดสัปดาห์ ไปเล่นกอล์ฟ กับเพื่อนๆ จึงทำให้ไม่มีเวลาให้กับครอบครัว เป็นต้น

3. กำไร (Profit)

กำไรเป็นความมุ่งหวังของบุคคลต่อผลที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำพฤติกรรมหนึ่งๆ ซึ่งอาจเป็นรางวัล หรือการลงโทษก็ได้ ตัวอย่างเช่น ในการตัดสินใจว่าจะไปตกปลาดีหรือไม่ บุคคลจะประเมินระหว่างสถานที่ที่จะไปและบุคคลที่ไปด้วย กับฐานะทางการเงินในขณะนั้น ความเมื่อยล้าจากการที่ต้องขับรถนานๆ รวมทั้งสุขภาพในขณะนั้น ในสภาพการณ์ต่างๆ ไป

บุคคลอาจตัดสินใจเลือกทำสิ่งที่ต้องสูญเสียมากกว่าได้รับรางวัล (Costs Outweight The Rewards) คือตัดสินใจไปตกปลา ถึงแม้ว่าจะต้องขับรถเป็นเวลานาน หรืออาจจะเลือกทำกิจกรรมอื่นแทนการไปตกปลา ถึงแม้จะประเมินแล้วว่า การไปตกปลาจะทำให้ได้รับรางวัลมากกว่าการสูญเสีย (Rewards Outweight The Costs) แต่เขาก็ประเมินแล้วเช่นกันว่า การทำกิจกรรมอื่นๆจะทำให้การสูญเสียน้อยลงกว่าเดิม โดยได้รับรางวัลสูงกว่าการไปตกปลา จากตัวอย่างข้างต้นบุคคลอาจตัดสินใจ去打กอล์ฟ หรือไปดูฟุตบอลแทนเป็นต้น(กรรณิกา เฉลิมกุล, 2535)

4. การประเมินผลการกระทำ (Evaluation of Outcome)

การที่บุคคลจะประเมินผลจากความสัมพันธ์ บุคคลจะต้องมีมาตรฐาน เพื่อใช้เป็นเกณฑ์ในการยอมรับผลจากการกระทำที่ได้จากความสัมพันธ์นั้นๆ ซึ่งมีอยู่ 2 มาตรฐานที่ใช้เป็นเกณฑ์ในการประเมินได้แก่

4.1 ระดับการเปรียบเทียบ (Comparison Level) เป็นมาตรฐานที่บุคคลใช้ในการประเมินรางวัล และการสูญเสียซึ่งเขาได้รับจากความสัมพันธ์ตามการรับรู้ของเขา และสะท้อนให้เห็นถึงคุณภาพของผลการกระทำที่บุคคลเชื่อว่า เขาได้รับผลการกระทำที่อยู่เหนือระดับการเปรียบเทียบอันจะนำมาซึ่งความพึงพอใจ แต่ถ้าผลการกระทำต่ำกว่าระดับการเปรียบเทียบ บุคคลจะรู้สึกไม่พึงพอใจ

4.2 ระดับการเปรียบเทียบเพื่อทางเลือกอื่น (Comparison Level For Alternative) เป็นมาตรฐานที่บุคคลใช้เพื่อประเมินว่าควรจะอยู่ในความสัมพันธ์นั้นต่อไป หรือควรจะออกไปจากความสัมพันธ์นั้นเสีย โดยการเปรียบเทียบว่าผลที่ได้รับจากความสัมพันธ์นั้นอยู่สูงกว่าหรือต่ำกว่าระดับการเปรียบเทียบของเขา ถ้าผลที่ได้รับเท่ากับหรือสูงกว่าระดับการเปรียบเทียบ บุคคลจะพึงพอใจและไม่แสวงหาทางเลือกอื่นๆ แต่ถ้าผลที่ได้รับอยู่ต่ำกว่าระดับการเปรียบเทียบ บุคคลก็จะแสวงหาทางเลือกอื่นๆ ต่อไป แต่ถ้าไม่มีทางเลือกอื่นที่ดีกว่าเลย บุคคลก็จะรักษาความสัมพันธ์เดิมนั้นไว้ถึงแม้ว่าผลประโยชน์ที่เขาได้รับจะเป็นเพียงน้อยนิด การประเมินความสัมพันธ์ขึ้นอยู่กับการรับรู้ความสัมพันธ์นั้นให้ผลประโยชน์มากกว่าความสัมพันธ์อื่นๆ หรือไม่ เช่น การเปรียบเทียบชายหนุ่ม คนปัจจุบันที่กำลังคบอยู่ กับชายหนุ่มคนอื่นๆ ที่อยากคบด้วย เป็นต้น

5. บรรทัดฐานการเอื้อประโยชน์ต่อกัน (Norm of Reciprocity)

Nye (1982) กล่าวถึงการเอื้อประโยชน์ต่อกันว่า “บุคคลทุกๆ ไป จะให้การช่วยเหลือแก่คนที่เคยช่วยเหลือเขา” และ “บุคคลทุกๆ ไปจะไม่ทำร้ายบุคคลที่เคยช่วยเหลือเขา” การเอื้อประโยชน์ต่อกัน เป็นบรรทัดฐานการปฏิบัติต่อกันของบุคคล ในสังคม

จากทฤษฎีการแลกเปลี่ยนทางสังคม ข้างต้น สรุปใจความสำคัญได้ว่า บุคคลจะมีการคำนวณการสูญเสียออกจากการได้รางวัล โดยคำนึงถึงผลประโยชน์สูงสุด ถ้าหากว่าบุคคลได้รับรางวัลมากกว่าการสูญเสีย แสดงว่าการมีสัมพันธภาพนั้นทำให้เขาได้กำไร เขาก็จะยังคงรักษาสัมพันธภาพนั้นไว้ แต่ถ้าการสูญเสียมีมากกว่าการได้รางวัล แสดงว่าเขาขาดทุน เขาก็จะถอนตัวออกจากการมีสัมพันธภาพนั้น เมื่อมองในแง่ครอบครัว อาจกล่าวได้ว่าสามีและภรรยาจะประเมินความสัมพันธ์ของเขทั้งสองจากการเปรียบเทียบผลประโยชน์และการสูญเสียที่เกิดจากความสัมพันธ์ในหลาย ๆ ด้าน ว่าอยู่ในระดับที่เขาจะยอมรับได้หรือไม่ ถ้าความสัมพันธ์ในขณะนั้นอยู่ในระดับที่เขาพึงพอใจ เขาก็จะคงอยู่ในความสัมพันธ์นั้นต่อไป แต่ถ้าเมื่อใดที่เขาพบว่าความสัมพันธ์ของเขทั้งสองอยู่ต่ำกว่ามาตรฐานที่เขาจะยอมรับได้ และเขามีทางเลือกอื่นที่ดีกว่า เขาอาจจะผล่อออกจากความสัมพันธ์นั้น เพื่อไปสู่หนทางใหม่ที่ดีกว่าเก่า แต่ถ้าไม่มีทางเลือกที่ดีกว่าเลย เขาก็จะรักษาสัมพันธภาพนั้นไว้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

Kay (1982) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเอกลักษณ์บทบาททางเพศกับความพึงพอใจในชีวิตสมรส วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาว่าเอกลักษณ์บทบาททางเพศของกลุ่มสมรสมีผลกระทบต่อความพึงพอใจในชีวิตสมรสหรือไม่

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในงานวิจัยเป็น คู่สมรสจำนวน 60 คู่ อายุระหว่าง 22-55 ปี เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ มาตรฐานบทบาททางเพศของ Bem (1974) และมาตรฐานวัดความพึงพอใจในชีวิตสมรสของ Locke-Wallace (1959)

ผลการวิจัยพบว่า เอกลักษณ์บทบาททางเพศสามารถทำนายความพึงพอใจในชีวิตสมรสได้ โดยพบว่า คู่สามี ภรรยาที่มีบทบาททางเพศลักษณะแอนโดรจีนี มีความพึงพอใจในชีวิตสมรสสูงสุด ส่วนคู่สมรสที่สามีและภรรยาที่มีบทบาททางเพศลักษณะที่ไม่ชัดเจนมีความพึงพอใจในชีวิตสมรสต่ำที่สุด

Kenderdine (1983) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นชาย และความเป็นหญิง กับความพึงพอใจในชีวิตสมรส โดยมีจุดประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความพึงพอใจในชีวิตสมรสของกลุ่มสมรสที่มีบทบาททางเพศแตกต่างกัน กลุ่มตัวอย่างเป็นคู่สามีภรรยา จำนวน 95 คู่ จาก Tacoma Community Collage, American Lake Veterans Hospital Tacoma Washington และ Auburn University โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 3 กลุ่ม ตามลักษณะบทบาททางเพศ ได้แก่

กลุ่มที่ 1 คู่สมรสที่สามีมีบทบาททางเพศลักษณะความเป็นชาย กับภรรยาที่มีบทบาททางเพศลักษณะความเป็นหญิง (M-F)

กลุ่มที่ 2 คู่สมรสที่มีบทบาททางเพศลักษณะแอนโดรจีนีทั้งคู่ (A-A)

กลุ่มที่ 3 คู่สมรสที่มีบทบาททางเพศลักษณะไม่ชัดเจนทั้งคู่ (U-U)

เครื่องมือที่ใช้ได้แก่มาตรฐานบทบาททางเพศ มาตรฐานวัดการปรับตัวในชีวิตสมรส 2 ชุด และมาตรฐานวัดพฤติกรรมในสังคม

ผลการวิจัยพบว่า คู่สมรสที่มีบทบาททางเพศลักษณะแอนโดรจีนีทั้งคู่มิมีความพึงพอใจในชีวิตสมรสสูงกว่าคู่สมรสที่มีบทบาททางเพศลักษณะอื่นๆ และพบว่า สามีที่มีบทบาททางเพศลักษณะแอนโดรจีนีเท่านั้นที่มีความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองสูง

Ziegler (1983) ได้ศึกษาเรื่องบทบาททางเพศ กับความพึงพอใจในชีวิตสมรส กลุ่มตัวอย่างเป็นคู่สามีภรรยา จำนวน 51 คู่

เครื่องมือที่ใช้คือมาตรวัดบทบาททางเพศชุดสั้นของ Bem (1974) มาตรวัดความพึงพอใจในชีวิตสมรส (Marital Satisfaction Inventory) และอีก 2 มาตรที่สร้างขึ้นโดยผู้วิจัย จากนั้นแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 4 กลุ่มตามลักษณะบทบาททางเพศ

ผลการวิจัยพบว่าคู่สมรสที่มีบทบาททางเพศลักษณะแอนโดรจีนีมีความพึงพอใจในชีวิตสมรสสูงที่สุด ส่วนคู่สมรสที่มีบทบาททางเพศลักษณะที่ไม่ชัดเจนมีความพึงพอใจในชีวิตสมรสต่ำที่สุด

Mashburn (1985) ศึกษาผลกระทบของบทบาททางเพศต่อความพึงพอใจในชีวิตสมรส และการมีสุขภาพจิตดี การวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาว่าลักษณะการประกอบกันของบทบาททางเพศของคู่สมรส (Couple Sex Role Combination) และเอกลักษณ์บทบาททางเพศของคู่สมรสแต่ละฝ่าย (Sex Role of Individuals) จะมีผลต่อความพึงพอใจในชีวิตสมรส และสุขภาพจิตหรือไม่

กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยคู่สมรสจำนวน 103 คู่ จากเมือง Portland ให้ทำมาตรวัดบทบาททางเพศของ Bem(1974) มาตรวัดความพึงพอใจในชีวิตสมรส และมาตรวัดสุขภาพจิต โดยแบ่งงานวิจัยเป็น 2 ส่วน

ส่วนที่ 1 เป็นการศึกษาการประกอบกันของบทบาททางเพศของคู่สมรสจากคู่สมรสจำนวน 34 คู่ โดยแบ่งคู่สมรสออกเป็น 3 กลุ่มตามลักษณะของบทบาททางเพศได้ดังนี้

กลุ่มที่ 1 คู่สมรสที่สามีมีบทบาททางเพศลักษณะความเป็นชาย และภรรยา มีบทบาททางเพศลักษณะความเป็นหญิง (M-F)

กลุ่มที่ 2 คู่สมรสที่มีบทบาททางเพศลักษณะแอนโดรจีนีทั้งคู่ (A-A)

กลุ่มที่ 3 คู่สมรสที่มีบทบาททางเพศลักษณะไม่ชัดเจนทั้งคู่ (U-U)

ส่วนที่ 2 เป็นการศึกษาลักษณะบทบาททางเพศของคู่สมรสแต่ละคน โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 4 กลุ่ม ตามลักษณะบทบาททางเพศ

ผลการวิจัยพบว่า

1. คู่สมรสที่มีบทบาททางเพศลักษณะ A-A และ M-F มีสุขภาพจิตดีกว่าคู่สมรสที่มีบทบาททางเพศลักษณะ U-U อย่างมีนัยสำคัญ โดยพบว่าคู่สมรสลักษณะ A-A มีแนวโน้มว่ามีสุขภาพจิตดีกว่าคู่สมรสลักษณะ M-F

2. คู่สมรสที่มีบทบาททางเพศลักษณะ A-A มีความพึงพอใจในชีวิตสมรสสูงกว่าคู่สมรสที่มีบทบาททางเพศลักษณะ M-F และ U-U

3. กลุ่มตัวอย่างที่มีบทบาททางเพศลักษณะแอนโดรจีนี มีสุขภาพจิตดีกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีบทบาททางเพศลักษณะความเป็นชาย และลักษณะที่ไม่ชัดเจนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ
4. กลุ่มตัวอย่างที่มีบทบาททางเพศลักษณะแอนโดรจีนี และความเป็นหญิงมีความพึงพอใจในชีวิตสมรสสูงกว่า กลุ่มตัวอย่าง ที่มีบทบาททางเพศลักษณะอื่น ๆ
5. ความพึงพอใจในชีวิตสมรส มีความสัมพันธ์ทางบวก กับสุขภาพจิตอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

Zammichieli Gilroy & Sherman (1988) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเอกลักษณ์บทบาททางเพศ กับความพึงพอใจในชีวิตสมรส โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นคู่สามีภรรยา จำนวน 185 คู่

กลุ่มตัวอย่างต้องทำแบบวัดของ Bem Sex Role Inventory (BSRI)(Bem, 1974) และแบบวัดของ Locke-Wallace Marital Adjustment Test (LWMAT)(Locke & Wallace, 1959)

ผลการวิจัยพบว่า คู่สามีภรรยาที่มีบทบาททางเพศแบบแอนโดรจีนีทั้งคู่ (A-A) มีความพึงพอใจในชีวิตสูงกว่าคู่สามีภรรยา ที่มีลักษณะตรงตามเพศ (sex typed) ทั้งคู่ และคู่สามีภรรยาที่ฝ่ายหนึ่งมีลักษณะตรงตามเพศอีกฝ่ายหนึ่งมีลักษณะแอนโดรจีนี

Juni & Grim (1994) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความพึงพอใจในชีวิตสมรส กับบทบาททางเพศของคู่สามีภรรยา โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง 48 คู่ โดยใช้แบบวัด Marital Satisfaction Inventory (MSI) กับ Bem Sex Role Inventory (BSRI)(Bem, 1974) ผลพบว่าคู่สามีภรรยาที่มีบทบาททางเพศลักษณะแอนโดรจีนีทั้งคู่ จะมีความพึงพอใจในชีวิตสมรสสูงกว่าคู่สามีภรรยาที่มีบทบาททางเพศแบบอื่น ๆ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาททางเพศ และความพึงพอใจในชีวิตสมรสในประเทศไทย

งานวิจัยของ กรรณิกา เฉลิมกุล (2535) โดยมีจุดประสงค์เพื่อศึกษาความพึงพอใจในชีวิตสมรสของผู้ที่มีเอกลักษณ์บทบาททางเพศแตกต่างกัน และผู้ที่มีบทบาททางเพศแบบใด จะมีความพึงพอใจในชีวิตสมรสสูงสุดและต่ำสุด

กลุ่มตัวอย่างเพศหญิงและเพศชายเป็นบุคคลที่สมรสแล้ว แต่ไม่ได้เป็นคู่สามีภรรยา และยังคงอยู่ร่วมกับคู่สมรสของตนจำนวน 400 คน เป็นชาย 200 คน หญิง 200 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ มาตรฐานวัดบทบาททางเพศ ที่ได้พัฒนาขึ้นตามแนวทางของ Bem (1974) มาตรฐานวัดความพึงพอใจในชีวิตสมรส ที่แปลจาก Marital Satisfaction Scale ของ Roach และคณะ (1981) และมาตรฐานวัดความพึงพอใจในชีวิตสมรสโดยสรุปจำนวน 1 ข้อ ที่ กรรณิกา สร้างขึ้นเอง

ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีเพศและเอกลักษณ์บทบาททางเพศแตกต่างกันมีความพึงพอใจในชีวิตสมรสแตกต่างกันดังนี้

1. ในเพศชาย ผู้ที่มีบทบาททางลักษณะแอนโดรจีนีและลักษณะความเป็นชายมีความพึงพอใจในชีวิตสมรสสูงกว่าผู้ที่มีบทบาททางเพศลักษณะความเป็นหญิง และลักษณะที่ไม่

ชัดเจนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนผู้ที่มีบทบาททางเพศแบบแอนโดรจีนี และลักษณะความเป็นชาย มีความพึงพอใจในชีวิตสมรสไม่แตกต่างกัน

2. ในเพศหญิง ผู้ที่มีบทบาททางเพศลักษณะแอนโดรจีนี และลักษณะความเป็นหญิงมีความพึงพอใจในชีวิตสมรสสูงกว่าผู้ที่มีบทบาททางเพศลักษณะความเป็นชายและลักษณะที่ไม่ชัดเจนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยผู้ที่มีบทบาททางเพศลักษณะแอนโดรจีนีและลักษณะความเป็นหญิง มีความพึงพอใจในชีวิตสมรสไม่แตกต่างกัน และผู้ที่มีบทบาททางเพศลักษณะความเป็นชาย และลักษณะที่ไม่ชัดเจนมีความพึงพอใจในชีวิตสมรสไม่แตกต่างกัน

3. ในเพศชาย ผู้ที่มีบทบาททางเพศลักษณะที่ไม่ชัดเจนมีความพึงพอใจในชีวิตสมรสต่ำที่สุด ส่วนในเพศหญิง ผู้ที่มีบทบาททางเพศลักษณะความเป็นชายและลักษณะที่ไม่ชัดเจน มีความพึงพอใจในชีวิตสมรสต่ำที่สุด

จากงานวิจัยในเรื่องบทบาททางเพศกับความพึงพอใจในชีวิตสมรสดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าผลการวิจัยในต่างประเทศส่วนใหญ่พบว่า คู่สมรสที่มีบทบาททางเพศแบบแอนโดรจีนีทั้งคู่จะมีความพึงพอใจในชีวิตสมรสสูงกว่าคู่สมรสที่มีบทบาททางเพศแบบอื่น แต่จากงานวิจัยทางด้านนี้ในสังคมไทยซึ่งมีความแตกต่างในเรื่องวัฒนธรรมและค่านิยมจากสังคมตะวันตกในหลายด้านเช่น ในเรื่องสิทธิเสมอภาคในบทบาททางเพศ ซึ่งจะเห็นได้จากงานวิจัยของกรรณิกา เฉลิมกุล(2535) พบว่าเพศชายและเพศหญิงที่มีบทบาททางเพศแบบแอนโดรจีนีและบทบาททางเพศแบบตรงตามเพศมีความพึงพอใจในชีวิตสมรสไม่แตกต่างกัน ซึ่งปัจจุบันสภาพสังคมไทยได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมากมาย ผู้วิจัยจึงมีความสนใจว่าการจับคู่ของคู่สมรสที่มีบทบาททางเพศแบบใดที่พบมากในสังคมไทย แล้วนำมาเปรียบเทียบความพึงพอใจในชีวิตสมรสโดยใช้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นคู่สามีภรรยาที่จริง ๆ เพื่อจะได้ประเมินความพึงพอใจในชีวิตสมรสตามความเป็นจริงมากที่สุด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาเปรียบเทียบจำนวนคู่สมรสที่มีความพึงพอใจในชีวิตสมรสของคู่สมรสที่มีการจับคู่ตามบทบาททางเพศ 5 แบบดังนี้

แบบที่ 1. สามี-Androgyny	ภรรยา-Androgyny (A-A)
แบบที่ 2. สามี-Androgyny	ภรรยา-Undifferentiated (A-U)
แบบที่ 3. สามี-Masculine	ภรรยา-Feminine(M-F)
แบบที่ 4. สามี-Undifferentiated	ภรรยา-Undifferentiated (U-U)
แบบที่ 5. สามี-Undifferentiated	ภรรยา-Feminine (U-F)

เหตุผลที่เลือกศึกษาบทบาททางเพศทั้ง 5 แบบดังกล่าว เนื่องจากผู้วิจัยได้ทำการศึกษานำร่อง(Pilot Study) โดยใช้คู่สมรสที่อยู่ด้วยกันมาแล้วตั้งแต่ 7-20 ปี มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและการศึกษาใกล้เคียงกัน จำนวน 50 คู่ทำมาตรวจวัดบทบาททางเพศ เพื่อจะได้ทราบแนวโน้มบทบาททางเพศของคู่สมรสในสังคมไทย ได้ผลดังนี้

ตารางที่ 1 : ข้อมูลที่ได้จากการศึกษานำร่อง

การจับคู่คู่สมรส ตามบทบาททางเพศ	จำนวนคู่ที่พบ(คู่)	คิดเป็น %
1. สามี-Androgyny ภรรยา-Androgyny	4	8%
2. สามี-Androgyny ภรรยา-Masculine	2	4%
3. สามี-Androgyny ภรรยา-Feminine	2	4%
4. สามี-Androgyny ภรรยา-Undifferentiated	5	10%
5. สามี-Masculine ภรรยา-Masculine	1	2%
6. สามี-Masculine ภรรยา-Androgyny	2	4%
7. สามี-Masculine ภรรยา-Feminine	5	10%
8. สามี-Masculine ภรรยา-Undifferentiated	3	6%
9. สามี-Feminine ภรรยา-Feminine	1	2%
10. สามี-Feminine ภรรยา-Androgyny	3	6%
11. สามี-Feminine ภรรยา-Masculine	1	2%
12. สามี-Feminine ภรรยา-Undifferentiated	3	6%
13. สามี-Undifferentiated ภรรยา-Undifferentiated	8	16%
14. สามี-Undifferentiated ภรรยา-Androgyny	3	6%
15. สามี-Undifferentiated ภรรยา-Masculine	3	6%
16. สามี-Undifferentiated ภรรยา-Feminine	4	8%

จากผลการศึกษา นำร่องที่ได้ ผู้วิจัยเลือกคู่สมรสที่มีการจับคู่คู่สมรสตามบทบาททางเพศสูงสุด 5 อันดับแรก (คือพบตั้งแต่ 8%ขึ้นไป) มาทำการศึกษาเปรียบเทียบความพึงพอใจในชีวิตสมรส ส่วนอีก 11 แบบมีแนวโน้มที่พบน้อยจึงไม่นำมาศึกษาในครั้งนี้

ขอบเขตของการวิจัย

1. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นคู่สามีภรรยาที่อยู่ในเขตกรุงเทพมหานครที่เลือกเขตนี้เพราะเป็นเขตที่มีอัตราการหย่าร้างมากที่สุดโดยข้อมูลในปี 2539 จากสำนักงานสถิติแห่งชาติมีถึง 10,039 คู่จากทั่วประเทศ 56,718 คู่ และใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันมา 7-20 ปี เหตุผลที่ผู้วิจัยเลือกช่วงอายุนี้เพราะเป็นช่วงที่บุตรยังต้องได้รับการช่วยเหลือจากพ่อแม่อยู่ และในช่วงนี้คู่สมรสมักจะมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายที่เห็นได้ค่อนข้างชัดไม่ว่าจะเป็นด้านรูปร่าง หน้าตาหรือผิวพรรณที่เริ่มเสื่อมถอยไปตามวัย จึงทำให้ความรู้สึกที่เคยมีต่อสามีหรือภรรยาอาจเปลี่ยนแปลงไป(เกียรติวรรณ อมาตยกุล, 2528) มีรายได้รวมกันต่อเดือนตั้งแต่ 30,000 บาทขึ้นไปโดยดูจากรายได้เฉลี่ยของประชากรทั้งประเทศในปี 2538 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2538) และมีระดับการศึกษาตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไปซึ่งผู้วิจัยดูจากข้อมูล ที่ได้จากการทำการศึกษานำร่องซึ่งพบว่า 80% มีระดับการศึกษาตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไป

2. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

2.1 ตัวแปรต้น ได้แก่ บทบาททางเพศของกลุ่มสมรสที่ศึกษา 5 แบบดังนี้

แบบที่ 1.	A-A
แบบที่ 2.	A-U
แบบที่ 3.	M-F
แบบที่ 4.	U-U
แบบที่ 5.	U-F

2.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ จำนวนกลุ่มสมรสที่พึงพอใจในชีวิตสมรส ที่ได้จากมาตรวัดความพึงพอใจในชีวิตสมรสโดยใช้ระดับ 75%ของมาตรวัดดังกล่าวเป็นเกณฑ์ (Juni&Grim, 1994) ดังนี้

- ถ้าคะแนนเกิน 75%ของมาตรวัดความพึงพอใจในชีวิตสมรส ทั้งสามีและภรรยา แปลว่า พึงพอใจ
- ถ้าคะแนนที่มีรูปแบบต่างจากข้างต้น แปลว่า ไม่พึงพอใจ

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

3.1 มาตรวัดบทบาททางเพศ

3.2 มาตรวัดความพึงพอใจในชีวิตสมรส

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

A-A คือการจับคู่กลุ่มสมรสที่สามีและภรรยามีบทบาททางเพศแบบแอนโดรจีนีนทั้งคู่

A-U คือการจับคู่กลุ่มสมรสที่สามีมีบทบาททางเพศแบบแอนโดรจีนีน ภรรยามีบทบาททางเพศแบบไม่ชัดเจน

M-F คือการจับคู่กลุ่มสมรสที่สามีมีบทบาททางเพศลักษณะความเป็นชาย ภรรยามีบทบาททางเพศลักษณะความเป็นหญิง หรือเรียกว่าบทบาททางเพศแบบตรงตามเพศ(sex typed)

U-U คือการจับคู่กลุ่มสมรสที่สามีและภรรยามีบทบาททางเพศแบบไม่ชัดเจนทั้งคู่

U-F คือการจับคู่กลุ่มสมรสที่สามีมีบทบาททางเพศแบบไม่ชัดเจน ภรรยามีบทบาททางเพศลักษณะความเป็นหญิง

ความพึงพอใจในชีวิตสมรส คือจำนวนกลุ่มสมรสที่พึงพอใจในชีวิตสมรสจากมาตรวัดความพึงพอใจในชีวิตสมรส

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อศึกษารูปแบบการจับคู่ของกลุ่มสมรสแบบต่างๆในสังคมไทย
2. เพื่อนำผลที่ได้จากการวิจัยมาเป็นแนวทาง สำหรับผู้ที่สมรสหรือผู้ที่กำลังเลือกคู่ครองในการพิจารณาว่าควรเลือกคู่ครองที่มีบทบาททางเพศแบบใด นอกเหนือจากการพิจารณาปัจจัยในด้านอื่นๆ แล้ว
3. เพื่อนำผลที่ได้จากการวิจัยมาเป็นแนวทางในการปลูกฝังให้มีพัฒนาการของเอกลักษณ์บทบาททางเพศในแนวทางที่เหมาะสม เพื่อเป็นการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตสมรสให้ดียิ่งขึ้นต่อไป